

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

Eglė Černauskaitė

**MOKESČIŲ SISTEMOS ĮTAKA SMULKIOJO IR VIDUTINIO VERSLO
PLĖTRAI**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė prof. dr. Daiva Dumčiuvienė

KAUNAS, 2017

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

**MOKESČIŲ SISTEMOS ĮTAKA SMULKIOJO IR VIDUTINIO VERSLO
PLĖTRAI**

VERSLO EKONOMIKA 621L17001

MAGISTRO DARBAS

Studentė .....
Eglė Černauskaitė VMGMVE-5
2016 m. gruodžio 19 d.

Vadovė .....
Prof. dr. Daiva Dumčiuvienė
2016 m. gruodžio 19 d.

Recenzentė .....
Prof. dr. Irena Pekarskienė
2016 m. gruodžio d.

KAUNAS, 2017

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
Ekonomikos ir verslo fakultetas

Eglė Černauskaitė

Verslo ekonomika, 621L17001

Baigiamojo magistro darbo „Mokesčių sistemos įtaka smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrai“
AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2016 m. gruodžio 19 d.
Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Eglės Černauskaitės** baigiamasis magistro darbas tema „Mokesčių sistemos įtaka smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrai“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Černauskaitė, Eglė. The Influence of the Tax System on Small and Medium Sized Business Development. Master's Final Thesis in Business Economics / supervisor prof. dr. Daiva Dumčiuvienė. Department of Economics, the School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

Social Sciences: 04 S Economics.

Key words: small, medium, business, enterprises, tax system.

Kaunas, 2017. 66 p.

SUMMARY

In recent years, a vast increase in the number of small and medium-sized enterprises in the economy can be observed. The role of SMEs in the Lithuanian economy's socio-economic aspect is best reflected by the number of the SMEs. According to the Statistics Lithuania, small and medium-sized enterprises through 2010-2015 have consisted about 99.58% of Lithuanian enterprises. Looking at this number, it can be seen that the economic growth is inseparable from the small and medium-sized businesses development. Small and medium-sized businesses affect the National economy competitiveness and helps to solve employment problems.

Therefore the first part of the work is devoted for finding out the problems that the small and medium-sized businesses are faced with. During the theoretical analysis, a number of factor influencing business development and expansion have been identified, such as: business regulatory policy uncertainty, lack of skilled labor force, corruption, lack of funding, etc. However, the greatest impact on SMEs is the tax system. The second part of the work presents a theoretical analysis, which aim is to identify the key small and medium-sized enterprises paid taxes, as well as available benefits and rates. The third part states that the research will be carried out in two stages: a quantitative analysis of statistical data and a questionnaire analysis. The fourth part of the paper presents the results of calculations and determines that the quantitative analysis results coincide with the results of the questionnaire.

TURINYS

ĮVADAS.....	8
1. SMULKIOJO IR VIDUTINIO VERSLO PROBLEMOS ANALIZĖ	10
1.1. Smulkiojo ir vidutinio verslo aktualumas	10
1.2. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros problemos.....	11
2. SMULKUSIS IR VIDUTINIS VERSLAS LIETUVOJE.....	17
2.1. Smulkiojo ir vidutinio verslo samprata ir ekonominė nauda	17
2.2. Smulkiojo ir vidutinio verslo klasifikacija	18
2.3. Smulkiojo ir vidutinio verslo teisinė forma ir apmokestinimas	22
2.3.1. Pagrindiniai įmonių mokesčiai.....	30
3. MOKESČIŲ SISTEMOS ĮTAKOS SMULKIOJO IR VIDUTINIO VERSLO PLĖTRAI VERTINIMO METODOLOGIJA	38
4. TYRIMO REZULTATAI	41
4.1. Statistinių duomenų kiekybinis vertinimas	41
4.2. Anketinės apklausos analizė.....	48
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	59
LITERATŪRA.....	62
PRIEDAI.....	67

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Šešėlinės ekonomikos dalis BVP	15
2 pav. Įmonių skaičiaus ir darbuotojų santykis 2010-2015 m.....	22
3 pav. BVP pokyčiai Lietuvoje 2010-2015 m.....	41
4 pav. MVĮ pelno mokesčio santykis su stambiomis įmonėmis	42
5 pav. MVĮ PVM santykis su stambiomis įmonėmis.....	43
6 pav. MVĮ NT mokesčio santykis su stambiomis įmonėmis.....	44
7 pav. Ryšys tarp bendros mokesčių naštos ir VSD įmokų	46
8 pav. Ryšys tarp naujai įregistruotų mažų įmonių ir MMA	48
9 pav. Tyrime dalyvavusios įmonės pagal dydį	49
10 pav. Anketą pildžiusių asmenų pareigos	50
11 pav. Veiksnia įtakojantys SVV plėtrą	50
12 pav. Lietuvos mokesčių sistemos vertinimas	51
13 pav. Mokesčių sistemos problemos.....	52
14 pav. MVĮ mokami mokesčiai	53
15 pav. Mokestinė našta	53
16 pav. Sprendimai SVV plėtrai	54
17 pav. Didžiausios mokesčių naštos įtaka verslo plėtrai	55
18 pav. Lengvatos, kuriomis naudojasi įmonės	56
19 pav. Priemonės prieš šešėlinę ekonomiką	57
20 pav. Mokesčių slėpimo vertinimas.....	58

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1. lentelė. Smulkaus ir vidutinio verslo santykis su visomis Lietuvos įmonėmis.....	11
2. lentelė. Pradėtų bankroto procesų skaičius per metus ir bankroto procesų skaičiaus santykis su naujai įregistruotomis įmonėmis.....	11
3. lentelė. Įregistruotų ir išregistruotų įmonių skaičius per metus	12
4. lentelė. Pagrindinės kliūtys mažų ir vidutinių įmonių plėtrai	14
5. lentelė. Lietuvos šešėlinės ekonomikos struktūra ir dinamika.....	16
6. lentelė. JAV smulkią verslo kriterijai pagal veiklos rūšis.....	19
7 lentelė. Įmonių klasifikacija	20
8 lentelė. Veikiančių įmonių skaičius metų pradžioje.....	21
9 lentelė. Darbuotojų skaičius metų pradžioje	21
10 lentelė. Individualios veiklos pajamų klasifikacija	24
11 lentelė. Pajamų mokesčio tarifas pagal vykdomą veiklą.....	24
12 lentelė. Leidžiamų atskaitymų būdai.....	25
13 lentelė. GPM apskaičiavimas pagal veiklos vykdymo dienų skaičių.....	27
14 lentelė. Juridinių asmenų civilinė atsakomybė.....	29
15 lentelė. MVĮ skaičius pagal teisinę formą 2016 m. pradžioje.....	29
16. lentelė. Pagrindiniai AB ir UAB skirtumai	30
17 lentelė. Pelno mokesčio lengvatos	32
18 lentelė. PVM lengvatos	33
19 lentelė. Nekilnojamojo turto mokesčio lengvatos, taikomos SVV	35
20 lentelė. Koreliacijos reikšmės vertinimas.....	39
21 lentelė. Pelno mokesčio kitimas 2010-2015 m. pagal įmonės dydį	42
22 lentelė. PVM kitimas 2010-2015 m. pagal įmonės dydį	43
23 lentelė. NT mokesčio kitimas 2010-2015 m. pagal įmonės dydį	44
24 lentelė. VSD įmokų kitimas 2010-2015 m. pagal įmonės dydį	45
25 lentelė. Akcizų kitimas 2010-2015 m.	45
26 lentelė. Mokesčių naštos rodiklis	45
27 lentelė. Koreliacinės analizės rodikliai.....	46
28 lentelė. MMA (Eur) ir įsteigiamų MVĮ kitimas 2010-2015 m.....	47
29 lentelė. Koreliacinės analizės duomenys.....	47

IVADAS

Temos aktualumas. Kaip visame pasaulyje, taip ir Lietuvoje mažos ir vidutinės įmonės užima didžiąją rinkos dalį bei sudaro didžiąją dalį bendro vidaus produkto. Lietuvoje tarp visų veikiančių įmonių apie 99 proc. yra mažos ir vidutinės įmonės. Smulkiojo ir vidutinio verslo privalumai yra šie: šalies ekonomikos lygio kėlimas, inovacijų kūrimas, investicijų pritraukimas, konkurencingumo didinimas, nedarbo mažinimas, užimtumo lygio kėlimas, skurdo ir socialinės atskirties lygio mažinimas, tiek socialinės, tiek ekonominės šalies gerovės didinimas. Palyginti su stambiomis įmonėmis, mažos ir vidutinės įmonės yra lankstesnės ir sugeba greitai prisitaikyti keičiantis ekonominėms ar politinėms sąlygoms. Tad yra ypatingai svarbu stengtis sukurti kuo palankesnes sąlygas smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrai.

Tyrimo problema. Pradedant vykdyti veiklą ar tiesiog norint išlaikyti įmonę jau esamame lygyje, smulkusis ir vidutinis verslas susiduria su labai daug problemų: nepalankūs ir sunkiai suprantami įstatymai, nepastovumas ir dažnas teisės aktų keitimas, kiekvienos vyriausybės pažadų nesilaikymas dėl verslo aplinkos gerinimo, neapibrėžtas veiklos reguliavimas, finansavimo trūkumas arba galimo finansavimo kainos iškėlimas, per didelis skaičius institucijų, kurios reguliuoja veiklą, pradedančiųjų vykdyti veiklą, sudėtingos naujų įmonių steigimo procedūros, verslininkų žinių ir kompetencijos trūkumas, švietimo stoka, kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas, korupcija, šešėlinė veikla ir t.t. Įvairūs autoriai savo darbuose tyrinėja daug problemų, įtakojančių smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrą, tačiau Lietuvoje ne tiek daug autorių išskiria būtent mokesčių sistemos, sudaromas problemas verslo plėtrai. Užsienio autorių darbuose ši problema iškeliami dažniau. 2015 m. bendroji mokesčio našta buvo apie 27 proc., palyginus su Europos Sąjungos šalimis šis rodiklis yra gana mažas, tačiau Lietuvoje verslininkai jaučia, kad mokesčių našta yra labai didelė. Tad šio tyrimo problema ir yra didžiulė mokesčių našta, daranti įtaką smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrai.

Tyrimo objektas – smulkiojo ir vidutinio verslo plėtra.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti kokią įtaką smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrai daro mokesčių sistema.

Tyrimo uždaviniai:

- Išanalizuoti smulkiojo ir vidutinio verslo sampratą mokslinėje literatūroje ir teisės aktuose.
- Identifikuoti smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros problemas.
- Atlikti pagrindinių mokesčių, mokamų mažų ir vidutinių įmonių, analizę.
- Tyrimo būdu nustatyti ryšį tarp smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros ir mokesčių sistemos.

Tyrimo metodai:

- Mokslinės literatūros bei LR teisės aktų analizė.
- Kiekybinis vertinimas koreliacinės regresinės analizės būdu.
- Anketinis tyrimas.

Tyrimo duomenų apdorojimui naudojama IBM SPSS Statistics 24 ir Excel programinė įranga.

1. SMULKIOJO IR VIDUTINIO VERSLO PROBLEMOS ANALIZĖ

1.1. Smulkiojo ir vidutinio verslo aktualumas

Daugumos autorių nuomone (Baršauskas, 2003; Bartkus, 2004; Hanif ir Manarvi, 2009; Keršienė, 2009 ir kt.) smulkiojo ir vidutinio verslo (toliau SVV) vaidmuo šalies ekonomikoje įgauna vis didesnę svarbą. Pagrindiniai verslo politikos prioritetai tiek Lietuvoje, tiek Europos Sąjungoje (toliau ES) turėtų būti atsižvelgti į SVV poreikius ir sudaryti kuo palankesnes sąlygas ne tik naujam verslui kurtis, bet ir esamam sėkmingai vykdyti veiklą.

Smulkusis ir vidutinis verslas sukuria didžiąją dalį bendro vidaus produkto (toliau BVP) dalį, mažos ir vidutinės įmonės (toliau MVĮ) yra pagrindinis darbo vietų šaltinis, kas skatina vidinį vartojimą, didina perkamąją galią, mažina nedarbo lygį ir didina socialinę gerovę.

Pasak Stripeikio ir Žukausko (2004), smulkusis ir vidutinis verslas didina konkurencingumą, padeda mažinti nedarbo lygį šalyje bei skatina vidinį naudojimą. Ši įmonių grupė yra mobilesne bei elastingesnė nei didžiosios įmonės. Mažų ir vidutinių įmonių plėtra yra tiesiogiai susijusi su ekonomikos lygio kėlimu ir socialinio gyvenimo gerinimu.

Dauguma mažų ir vidutinių įmonių, vykdydamos veiklą, bendradarbiauja su didelėmis kompanijomis. Dažnai stambios įmonės užsisako paslaugas ar prekes iš mažų įmonių. Tai yra naudinga tiek vienoms, tiek kitoms įmonėms. Mažos ir vidutinės įmonės gauna galimybę plėsti veiklą, o didelės įmonės gali susikcentruoti į savo pagrindinės veiklos vykdymą, specifinių produktų ar paslaugų gamybą perleisdamos mažoms ir vidutinėms įmonėms. (Juozaitienė ir Staponkienė, 2008).

Pagal Valstybinio audito ataskaitą (2010), SVV vaidmenį Lietuvos ekonomikoje socialiniu ir ekonominiu aspektu geriausiai atspindi SVV įmonių skaičius, sukuriamos darbo vietos ir sukurta pridėtinė vertė. Taigi keletas šių rodiklių pateikta 1-oje lentelėje. Matome, kad smulkusis ir vidutinis verslas 2010–2014 m. sudarė maždaug 99,58 proc. visų Lietuvos įmonių. Analizuojamu laikotarpiu privačiame sektoriuje dirbo 771287–886103 darbuotojai ir maždaug 75 proc. jų dirbo mažose ir vidutinėse įmonėse. Pelno prieš apmokestinimą, gauto mažose ir vidutinėse įmonėse, santykis kiekvienais metais vis didėjo. 2014 m. MVĮ gavo 2924032 tūkst. Eur pelno, tuo tarpu stambios įmonės patyrė 100852 tūkst. Eur nuostolį. Atkreipiant dėmesį į pelną prieš apmokestinimą, matome, kad daugiausiai pelno mokesčio į šalies biudžetą surenkama būtent iš smulkaus ir vidutinio verslo.

Išnagrinėjus šiuos pagrindinius rodiklius, galime matyti, kad smulkus ir vidutinis verslas užima labai didelę dalį Lietuvos ekonomikos ir turi daug įtakos surenkamiems mokesčiams (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Smulkaus ir vidutinio verslo santykis su visomis Lietuvos įmonėmis (pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis)

Rodiklis \ Metai	2010	2011	2012	2013	2014
SVĮ santykis su visom įmonėm	99,57 %	99,57 %	99,58 %	99,57 %	99,58 %
SVĮ darbuotojų skaičiaus santykis su visom įmonėm	74,99 %	75,19 %	75,47 %	74,94 %	74,41 %
SVĮ pelno prieš apmokestinimą santykis su visom įmonėm	52,38 %	68,35 %	72,51 %	78,60 %	103,57 %

1.2. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros problemos

Kaip matome 1-oje lentelėje smulkaus ir vidutinio verslo plėtra yra aktuali šalies ekonomikai. Pasak Adamonienės ir Trifonovos (2007), „smulkus ir vidutinis verslas Lietuvoje vertinamas kaip vienas iš perspektyviausių šalies ekonomikos sektorių. Todėl svarbu skatinti šio tipo įmonių steigimąsi ir jų veiklos intensyvinimą.“ Verslininkai nuolat skundžiasi sunkiomis verslo sąlygomis, kad valstybėje nesukurta tinkama aplinka SVV plėtrai. Nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo verslininkai skundžiasi, jog verslo sąlygos yra labai sunkios ir visiškai nepalankios smulkiajam ir vidutiniam verslui plėtoti. Ši tema nuolat analizuojama mokslinėje literatūroje, siekiant suvokti priežastis, kurios trukdo smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrai šalyje, bei surasti esamos situacijos sprendimus.

Pagal Lietuvos Respublikos Statistikos departamento duomenis nuo 1993 m. iki 2015 m. pabaigos daugiausia bankroto procesų buvo pradėta labai mažose įmonėse – 15 511, mažos įmonės pradėjo 2 231 bankroto procesą, o vidutinės 409 bankroto procesus (žr. 2 lent.).

2 lentelė. Pradėtų bankroto procesų skaičius per metus ir bankroto procesų skaičiaus santykis su naujai įregistruotomis įmonėmis (pagal Lietuvos Respublikos Statistikos departamento duomenis)

Metai	Labai maža įmonė		Maža įmonė		Vidutinė įmonė	
	Bankroto procesai	Santykis su naujai įregistruotomis	Bankroto procesai	Santykis su naujai įregistruotomis	Bankroto procesai	Santykis su naujai įregistruotomis
2010	1404	20%	210	108%	23	209%
2011	1146	14%	106	46%	20	250%
2012	1261	10%	130	67%	10	125%
2013	1421	12%	115	65%	15	214%
2014	1536	13%	135	77%	13	325%
2015	1880	23%	95	60%	9	90%

2-oje lentelėje pateikiami paskutinių šešių metų bankroto procesai ir bankroto procesų skaičiaus santykis su atitinkamais metais naujai įregistruotomis mažomis ir vidutinėmis įmonėmis. Kaip matyti,

labai mažų įmonių bankroto skaičius yra didžiausias, tačiau santykis su naujai įregistruotomis įmonėmis – mažiausias. Priešinga situacija yra su vidutinėmis įmonėmis – įmonių bankroto skaičius yra nedidelis, tačiau naujai įregistruojamų įmonių skaičius yra mažesnis nei bankrutuojančių, išskyrus 2015 m., kada buvo įregistruota 10 naujų vidutinių įmonių, o bankrutavo 9 įmonės. Toliau 3-oje lentelėje pateikiamas per paskutinius šešis metus įregistruotų ir išregistruotų MVI skaičius bei skirtumas tarp įregistruotų ir išregistruotų įmonių skaičiaus. Visais metais įregistruotų įmonių buvo daugiau nei išregistruotų. Mažiausias skirtumas buvo 2014 m., kai vidutinės įmonės buvo įregistruotos tik 4, o išregistruotos 3. Žymus skirtumas matomas tarp įregistruojamų įmonių dydžių, labai mažų įmonių įregistruojama šimtus ir net tūkstančius kartų daugiau nei mažų ir vidutinių įmonių.

Tačiau pasak Bartkaus ir Pikčio (2007), statistinis išregistruotų įmonių skaičius dar nereiškia, kad šios įmonės patyrė nesėkmę. Gali būti, kad įmonė nusprendė užsidaryti tik tam, kad plėsdama savo veiklą susijungė su kita įmone arba dėl nuolatos kintančių įstatymų dėl lengvatų taikymo, uždaryti didesnę įmonę ir įregistruoti kelias mažesnes.

3 lentelė. Įregistruotų ir išregistruotų įmonių skaičius per metus (pagal Lietuvos Respublikos Statistikos departamento duomenis)

Metai	Labai maža įmonė			Maža įmonė			Vidutinė įmonė		
	Įregistruo-ta	Išregis-truota	Skirtumas	Įregistruo-ta	Išregi-struota	Skirtumas	Įregistruo-ta	Išregis-truota	Skirtumas
2010	6967	6641	+326	195	40	+155	11	8	+3
2011	8326	4140	+4186	232	21	+211	8	5	+3
2012	12815	4103	+8712	195	12	+183	8	3	+5
2013	11478	4064	+7414	178	12	+166	7	2	+5
2014	11963	4932	+7031	176	15	+161	4	3	+1
2015	8106	5576	+2530	158	15	+143	10	7	+3

Dauguma autorių pritaria, kad smulkusis ir vidutinis verslas susiduria su problemomis, tačiau vieningos nuomonės nėra. Skirtingi autoriai mokslinėje literatūroje analizuoja skirtingas verslo vysymosi problemas.

Sūdžius (2001, p. 78) teigia, kad „pati opiausia problema, su kuria susiduria smulkus ir vidutinis verslas – visų vyriausybių netesėti pažadai vis labiau remti ir rūpintis smulkaus ir vidutinio verslo plėtros reikalais, padėti mažoms įmonėms išsilaikyti konkurencinėje rinkoje, suteikti lengvatas, priimti atitinkamus įstatymus bei užtikrinti jų vykdymą.“

Vijeikis ir Baležentis (2010) savo darbe rašo, kad nepaisant pasiektos pažangos, pasiektų rezultatų gerinant verslo aplinką ir mažinant patekimo į rinką kliūtis, verslumo augimo lygis šalyje išlieka vis dar žemas. Administracinės naujų įmonių steigimo procedūros sudėtingos, verslininkai stokoja pradinio kapitalo ir vadybos bei finansinių gebėjimų, rinkodaros bei eksporto įgūdžių ir informacijos. Sprendimai, priimti dėl krizės įveikimo, ekonomikos skatinimo bei verslo aplinkos

gerinimo, kol kas gerų rezultatų neduoda ir yra sunkiai įgyvendinami. Verslo gerinimui siūlomos lėšos, kurias reikia gražinti su dideliais procentais.

Anot Vijeikio ir Baleženčio (2010), Viena iš pagrindinių kliūčių, kuri stabdo smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrą Lietuvoje, yra tai, kad šio ūkio sektoriaus išsivystymas yra nevienodas visuose šalies regionuose. Dauguma mažų ir vidutinių įmonių yra įsikūrę didžiosiose apskrityse, tokiose kaip Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir kiekvieno regiono plėtros sąlygos yra labai skirtingos dėl netolygaus investicijų pasiskirstymo.

Stripeikis ir Žukauskas (2004), norėdami išsiaiškinti smulkiojo ir vidutinio verslo problemas, atliko SSGG analizę ir išskyrė šias problemas trukdančias verslo plėtrai:

- Reguliavimo politikos neapibrėžtumai;
- Dideli mokesčių tarifai;
- Sunku gauti finansavimą;
- Informacijos apie SVV vykdymą, mokymų trūkumas;
- Nevienodas verslo aplinka skirtingose apskrityse.

2004 m. Pasaulio bankas atliko investicinio klimato tyrimą Lietuvoje. Norint išsiaiškinti su kokiais sunkumais įmonės Lietuvoje susiduria pradėdamos arba vykdydamos verslą, buvo apklaustos 239 įmonės, atstovaujančios penkis sektorius – maisto gamyba, baldų gamyba, tekstilė, statybos ir transportas. Mokesčių tarifus įmonės nurodė kaip didžiausią verslo suvaržymą. 67 proc. įmonių nurodė, kad tai yra didžiausia verslo vykdymo kliūtis, o apie 30 proc.- kad tai yra viena iš pagrindinių kliūčių. 4-oje lentelėje pateiktos pagrindinės smulkaus ir vidutinio verslo kliūtys ir įmonių procentas, kurioms tai yra pagrindinė arba labai didelė kliūtis.

4 lentelė. Pagrindinės kliūtys mažų ir vidutinių įmonių plėtrai (pagal Pasaulio banką)

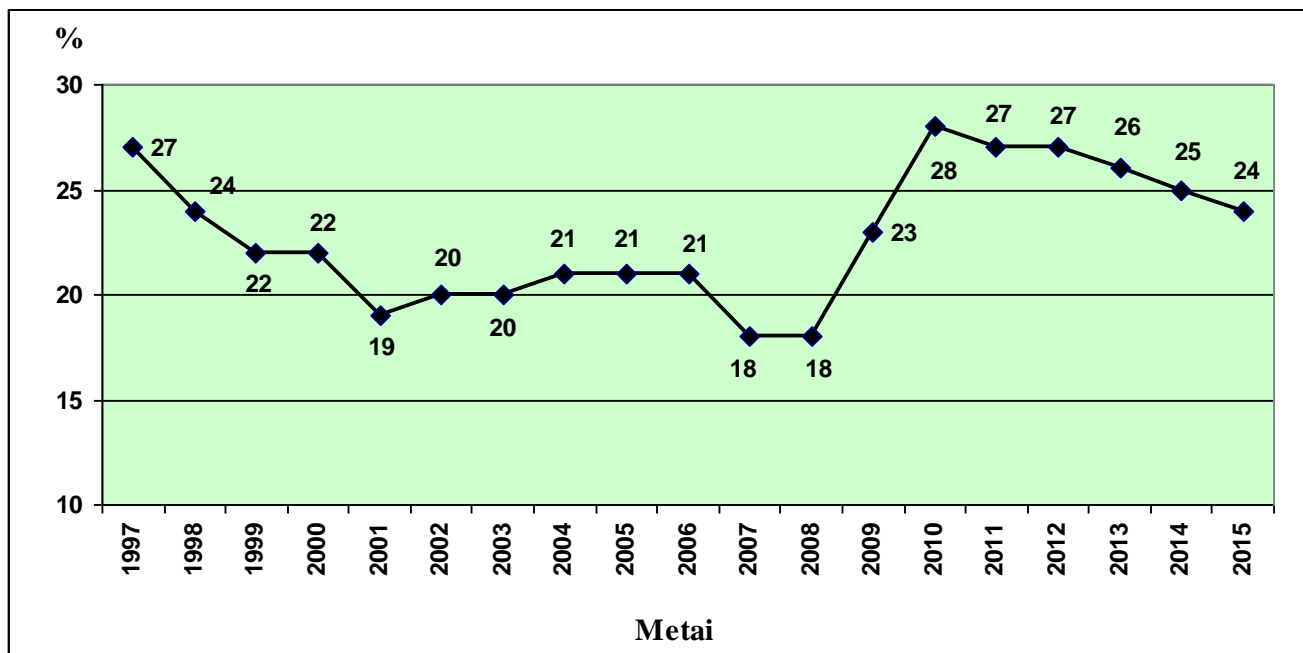
Suvaržymas	Lietuvos įmonės, suvaržymą vertinančios kaip pagrindinį arba labai didelį (%)		
	Visos	Mažos	Vidutinės
Mokesčių tarifai	66,5	71,9	59,3
Reguliavimo politikos neapibrėžtumas	40,6	42,5	33,3
Mokesčių administravimas	36,8	39,2	33,3
Antikonkurenciniai veiksmai ir šešėlinė veikla	35,6	35,9	29,6
Darbo jėgos įgūdžiai ir išsilavinimas	30,1	31,4	27,8
Korupcija	27,6	27,5	27,8
Finansinių išteklių prieinamumas	26,8	30,7	25,9
Finansinių išteklių kaina	26,4	28,8	24,1
Makroekonomikos nestabilumas	25,9	24,8	27,8
Teismų sistema	20,5	21,6	18,5
Galimybė įsigyti ar naudotis žeme	17,2	16,3	18,5
Nusikalstamumas	15,9	17,0	11,1
Muitų ir prekybos reguliavimas	15,5	11,1	18,5
Darbo reguliavimas	15,5	12,4	14,8
Verslo licencijavimas ir veiklos leidimai	13,4	14,4	13,0
Elektra	7,5	7,8	7,4
Transportas	5,4	4,6	5,6
Telekomunikacijos	2,5	3,3	1,9

Kaip matome 4-oje lentelėje pagrindinė tiek mažų (79,9 proc.), tiek vidutinių (59,3 proc.) įmonių kliūtis vystant verslą yra dideli mokesčiai, nors Pasaulio banko ataskaitoje teigiama, kad yra šiek tiek paradoksalu, jog mokesčių našta yra pagrindinė kliūtis: Lietuva turi labai palankų pelno mokesčio tarifą, o bendra mokesčių našta yra mažiausia visoje Europos Sąjungoje. Didžiausią nepasitenkinimą kelia mokesčiai, susiję su darbo jėga – tai socialinis draudimas ir gyventojų pajamų mokestis. Darbo jėgos mokesčiai – gyventojų pajamų mokestis, socialinio draudimo mokestis ir įmokos į garantinį fondą - 2003 m. sudarė apie 39 proc. viso darbo užmokesčio prieš mokesčius.

Martinkus ir Žilinskas (2008, p. 79) teigia, kad „pagrindinis ekonominės politikos tikslas – parengti mūsų problemų sprendimo politiką. [...] Galutinis ekonominės politikos tikslas – sukurti tokią ekonominę politiką, kuri pagerintų mūsų gyvenimą.“ Tačiau antroje 4-os lentelės vietoje, pagal verslininkų nepasitenkinimą, yra reguliavimo politikos neapibrėžtumas (40,6 proc.). Neaiškūs ir dažnai keičiami įstatymai, jų nenusipėjimas ir nenuoseklus aiškinimas sukelia gerokai daugiau problemų nei paties verslo vykdymas. Kuo didesnė įmonė – tuo reguliavimo politikos neapibrėžtumo problema yra aktualesnė (Pasaulio bankas). Sūdžius (2001, p. 44) taip pat pritaria, kad tai „viena svarbiausių problemų: nuolatiniai norminių aktų pasikeitimai, įvairūs draudimai ir apribojimai, kuriuos nustatinėja Vyriausybė, didina bankroto tikimybę, neleidžia laikytis įmonės verslo strategijos bei išlaikyti ryšių su verslo partneriais, išsaugoti jų pasitikėjimą.“

Tai, kad dideli mokesčių tarifai yra pagrindinė priežastis, trukdanti kurtis ir plėtotis SVV, parodo ir šešėlinės ekonomikos mastas Lietuvoje. Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2014) (toliau LLRI)

šešėlinę ekonomiką apibrėžia kaip ekonominės veiklos vykdymą nesilaikant galiojančių teisės aktų ir jų reikalavimų, siekiant išvengti mokesčių. 1-me paveiksle pavaizduota kokią dalį bendrojo vidaus produkto (toliau BVP) sudaro šešėlinė ekonomika. Paskaičiavus 19-os metų vidurkį, matome, kad beveik ketvirtadalis BVP kiekvienais metais lieka šešėlyje. Nors pastaraisiais metais fiksuojamas šešėlinės ekonomikos mažėjimas, tačiau jis yra labai nežymus, palyginus su tuo, kad nuo 2008 m. iki 2010 m. išaugo net 10 proc.

1 pav. Šešėlinės ekonomikos dalis BVP (sudaryta pagal LLRI, 2014)

- Enste (2015) savo darbe rašo, kad šešėlinė ekonomika vaidina svarbų vaidmenį daugelyje šalių. Viena vertus tai sumažina mokesčines pajamas į šalies biudžetą, tačiau kita vertus tai gali būti galinga jėga skatinanti institucinius pokyčius. Profesorius savo darbe išvardina ir daugiau veiksmų įtakančių šešėlinę ekonomiką, tačiau pagrindiniai yra dideli mokesčiai ir socialinio draudimo įmokos. 2014 m. LLRI atliktame Lietuvos ekonomikos tyrime buvo nustatyta šešėlinės ekonomikos struktūra ir dinamika. Tyrimo duomenys pateikti 5-oje lentelėje.

5 lentelė. Lietuvos šešėlinės ekonomikos struktūra ir dinamika (pagal LLRI, 2014)

Ekonomikos dalis	2010	2011	2014
Akcizinių ir kitų prekių kontrabanda ir nelegali prekyba jomis	32	35	33
Neoficialus darbo užmokestis, mokamas „vokeliuose“, nelegalus darbas	23	23	26
Prekių ir paslaugų teikimas nesumokant mokesčių, ekonominės veiklos slėpimas	25	21	22
Prekyba nelegaliomis prekėmis ir paslaugomis	13	12	13
Kita	7	9	5

Didžiausią šešėlinės ekonomikos dalį sudaro akcizinės prekės. Taip yra todėl, kad didelę dalį prekių kainos sudaro akcizai. Pagal 2012 m. duomenis kainos santykis buvo toks:

- degtinė: 63 proc. mokesčiai (akcizas ir PVM), 37 proc. likusi kainos dalis;
- cigaretės: 78 proc. mokesčiai (akcizas ir PVM), 22 proc. likusi kainos dalis;

benzinas: 49 proc. mokesčiai (akcizas ir PVM), 51 proc. likusi kainos dalis.

Antroje vietoje yra darbo užmokestis „vokeliuose“ arba nelegalus darbas ir kiekvienais metais užima vis didesnę dalį šešėlinės ekonomikos. Taip yra dėl to, kad minimali mėnesinė alga (toliau MMA) vis didėja, atitinkamai didėja ir sumokami mokesčiai nuo darbo vietos.

Daugumoje mokslinių darbų (Dikčius, 2007; Mirrlees ir kt., 2011; Saez, Slemrod ir Giertz, 2012 ir kt.) rašoma, kad mokesčių sistema yra vienas iš didžiausių svertų, kuris gali paveikti smulkiojo ir vidutinio verslo vystymąsi ir yra svarbu surasti tobulą variantą tarp mokesčių tarifų ir įplaukų į šalies biudžetą, kad dabar, esantis šešėlinėje ekonomikoje, verslas būtų legalizuotas.

2. SMULKUSIS IR VIDUTINIS VERSLAS LIETUVOJE

2.1. Smulkiąo ir vidutinio verslo samprata ir ekonominė nauda

Mažosios įmonės - tai mūsų ekonomikos pagrindas. Jose vykdoma veikla sudaro 99 proc. visos ekonominės veiklos ir yra pagrindinis darbo vietų kūrimo, naujovių ir gerovės šaltinis (Europos Komisija, 2000).

Bartkus ir Piktys (2007) išskiria tokius smulkaus verslo privalumus, kurie skatina žmones užsiimti verslu:

pelnas. Verslininkas, kurdamas bet kokią verslą, tikisi, kad sulauks atlygio už savo sugaištą laiką ir atsipirks tai, ką investavo į verslo kūrimą. Taip pat tikisi atsiimti ne tik tai, ką investavo, tačiau sulaukti finansinės gražos už prisiimtą riziką, idėjų realizavimą ir parodytą iniciatyvą, bei naujų produktų bei paslaugų pristatymą rinkai.

nepriklausomybė. Daugumą žmonių vilioja galimybė dirbti nuo nieko nepriklausomai, nekontroliuojant darbo laiko, laisvo laiko pasirinkimo. Taip pat galimybė įgyvendinti savo idėjas, bei priimti tik nuo jų pačių priklausomus sprendimus. Verslininkystę renkasi tam tikro charakterio žmonės, kuriems patinka vadovauti ir nepatinka klausytis kitų nurodymų. Būti pačiam sau viršininku – yra daugelio noras.

gyvenimo būdas, teikiantis pasitenkinimą. Žmonės, kurie užsiima verslu dažnai kaip vieną verslo privalumų pamini pasitenkinimą, kurį jie jaučia dirbdami patys sau ir įgyvendinami kažką naujo. Verslininkai dažnai kalba apie asmeninį pasitenkinimą, kurį jie jaučia, vadovaudami savo verslui. Taip pat šis pasitenkinimas kyla iš verslininko vaidmens bei socialinės padėties visuomenėje.

Pagal Juozaitienę ir Staponkienę (2008) pagrindiniai SVV privalumai yra šie:

- naujų darbo vietų kūrimas;
- konkurencingumo didinimas;
- iš mažų įmonių išauga stambiosios;
- lankstumas. Mažos ir vidutinės įmonės sugeba daug greičiau prisitaikyti prie kintančių verslo aplinkos sąlygų ir prie taikomų inovacijų. Žlugus vienai verslo sričiai, mažos įmonės daug lengviau, be didelių kaštų gali perkelti savo kapitalą į tą verslo sritį, kurioje dar yra neišnaudotų galimybių verslui plėsti.

- SVV padeda harmonizuoti santykius tarp ūkio subjektų, palengvina ekonominių išteklių pasiskirstymą ūkyje, padeda efektyviai bendradarbiauti smulkiajam ir stambiajam verslui;

- orientuojasi į vietinius išteklius ir patenkina vietinius poreikius;
- gali patenkinti specifinius vartotojų poreikius, kurių nepatenkina didelės kompanijos;

- SVV vyksta labai dinamiška veikla, kurioje sparčiausiai kuriamos ir diegiamos naujovės. Mažos įmonės, siekdamos įsitvirtinti rinkoje, turi konkuruoti su daugeliu kitų mažų įmonių, kartu ir su didelėmis kompanijomis, todėl jos sparčiau turi diegti technologines naujoves bei pažangią patirtį, ypač naujose ir perspektyviose ūkio šakose. [...];

- finansiniai aspektai. Smulkios įmonės vidutiniškai gauna didesnę pelną, t. y. kiekvienas į smulkųjį verslą investuotas doleris uždirba daugiau nei investuotas į stambųjį verslą, nes kapitalo apyvarta yra spartesnė.

Smulkiojo ir vidutinio verslo SSGG analizėje (Stripeikis ir Žukauskas, 2004) nustatytos tokios stiprybės: „išsimokslinusių verslininkų dalies didėjimas, verslininkų jaunėjimas, siaurėjanti įmonių specializacija; nepriklausomas valdymas, darbuotojų universalumas, išradingumas ir kūrybiškumas, žemas darbo užmokesčio lygis“.

2.2. Smulkiojo ir vidutinio verslo klasifikacija

Smulkiojo ir vidutinio verslo subjektai yra vidutinės įmonės, mažos įmonės (tarp jų ir mikroįmonės) bei fiziniai asmenys, įstatymų nustatyta tvarka turintys teisę verstis savarankiška komercine, gamybine arba profesine ir kita panašaus pobūdžio veikla, įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą (LR Smulkaus ir vidutinio verslo įstatymas, 2002).

Įmonių dydžio vertinimo kriterijai yra skirtingi skirtingose valstybėse.

Didžiojoje Britanijoje maža įmone laikoma firma, kuri turi palyginti nedidelę rinkos dalį, valdomą prekių savininko ir nėra stambios korporacijos dalis. Darbuotojų skaičius turi neviršyti 24.

Rusijoje maža įmonė apibrėžiama pagal darbuotojų skaičių ir priklausomumą ūkio šakai:

- pramoninėje statyboje dirba iki 200 darbuotojų;
- mokslo ir kituose moksliniuose tyrimuose – iki 100 darbuotojų;
- kitose gamybos šakose – iki 50 darbuotojų;
- negamybinėse srityse – iki 25 darbuotojų;
- mažmeninėje prekyboje – iki 15 darbuotojų.

Japonijoje mažos įmonės statusą lemia darbuotojų skaičius ir įstatinio kapitalo dydis. Darbuotojų skaičius pramonėje – ne daugiau 20, prekyboje ir paslaugų srityje – ne daugiau 5 darbuotojų. Įstatinis kapitalas iki 29 000 Eur (Vijeikis ir Baležentis, 2010).

JAV Smulkaus verslo administracijos (U. S. Small Business Administration) 2016 m. vasario 26 d. pateiktoje smulkaus verslo dydžių standartų lentelėje kiekvienai verslo rūšiai, išvardytai Šiaurinės Amerikos pramonės klasifikavimo sistemoje 2012 m. sausio 1 d, (North American Industry Classification System), yra taikomi skirtingi standartai. Vienoms verslo rūšims taikomas kriterijus – darbuotojų skaičius, kitoms – metinės pajamos. Keletas pavyzdžių pateikiama 6-oje lentelėje.

6 lentelė. JAV smulkiojo verslo kriterijai pagal veiklos rūšis (pagal JAV Smulkaus verslo administraciją)

Verslo rūšis	Metinės pajamos milijonais dolerių	Darbuotojų skaičius
Šaldymo įrangos prekyba	-	100
Kukurūzų ūkis	0,75	-
Pramoninio smėlio kasyba	-	500
Oro kondicionavimo sistemų tiekimas	15,0	-
Mineralinės vatos gamyba	-	1500
Televizijos programų transliavimas	38,5	-

Iki 1998 m. mažų ir vidutinių įmonių steigimą Lietuvoje reglamentavo 1990 m. gegužės 8 d. priimtas Lietuvos Respublikos įstatymas Nr. I-196. Šis įstatymas nustatė subjektus, turinčius teisę savo firmos vardu užsiimti nuolatine komercine-ūkine veikla Lietuvos Respublikoje, jų steigimo ir veiklos teisinius pagrindus, tačiau įmonės nebuvo klasifikuojamos pagal dydį. 1991 m. gruodžio 20 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos mažųjų įmonių įstatymas Nr. I-2125, kuris nustatė mažųjų įmonių veiklos skatinimo pagrindus. 1998 m. lapkričio 24 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo įstatymas Nr. VIII-935, kuris nustato smulkaus ir vidutinio verslo subjektus, ir jiems taikomas paramos formas. Teisės aktas buvo pakeistas septynis kartus ir šiuo metu galiojanti įstatymo redakcija yra priimta 2007 m. gruodžio 4 d. Nr. X-1346. Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme įmonės klasifikuojamos pagal darbuotojų skaičių, metines pajamas ir turto balansinę vertę. Nuo įstatymo priėmimo, įmonės tipo klasifikavimas buvo pakeistas 2002 m. prieš įstojant į Europos Sąjungą (toliau ES), laikantis ES rekomendacijų dėl labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių apibrėžimo. 2014 m. įstatymas buvo patikslintas pasikeitus Lietuvos valiutai (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Įmonių klasifikacija (pagal Lietuvos Respublikos mažųjų įmonių įstatymą ir Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymą)

Metai	Įstatymas	Įmonės tipas	Darbuotojų skaičius	Finansiniai duomenys atitinka vieną iš sąlygų:	
				Metinės pajamos	Turto balansinė vertė
1992	LR mažųjų įmonių	Mažoji įmonė	Neviršija 100	-	-
1995		Mažoji įmonė	Neviršija 50	Ne didesnės kaip 500 tūkst. litų	-
1999	LR smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros	Mikroįmonė	Savininkas ir jo šeimos nariai	-	-
		Smulki įmonė	Ne daugiau kaip 9	-	-
		Vidutinė įmonė	Ne daugiau kaip 49	-	-
2003		Mikroįmonė	Mažiau kaip 10	Neviršija 7 mln. litų	Ne didesnė kaip 5 mln. litų
		Maža įmonė	Mažiau kaip 50	Neviršija 24 mln. litų	Ne didesnė kaip 17 mln. litų
		Vidutinė įmonė	Mažiau kaip 250	Neviršija 138 mln. litų	Ne didesnė kaip 93 mln. litų
2015		Labai maža įmonė	Mažiau kaip 10	Neviršija 2 mln. eurų	Neviršija 1,5 mln. eurų
		Maža įmonė	Mažiau kaip 50	Neviršija 7 mln. eurų	Neviršija 5 mln. eurų
		Vidutinė įmonė	Mažiau kaip 250	Neviršija 40 mln. eurų	Neviršija 27 mln. eurų

Įmonė nepriskiriama vidutinei, mažai ar labai mažai įmonei, jei daugiau kaip 25 procentus įmonės akcijų, pajų ar kitokių dalyvavimą įmonės kapitale žyminčių kapitalo dalių arba daugiau kaip 25 procentus įmonės dalyvių balsų tiesiogiai ar netiesiogiai (pagal balsavimo sutartį, balsavimo teisės perdavimo sutartį, įgaliojimą ir pan.) turi valstybė ir (arba) savivaldybė (LR Smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas, 2008).

Šiuo metu naudojama mažų ir vidutinių įmonių klasifikacija buvo sukurta Europos Komisijos 1996 m. balandžio 3 d. Rekomendacija dėl MVĮ vienodos klasifikacijos taikymo buvo sukurta remiantis tuo, kad skirtingi MVĮ apibrėžimai nacionaliniu lygiu sukelia daug neatitikimų. Siekiant vieningos rinkos, be sienų apribojimo, verslo vykdymas turi būti grindžiamas vienodomis taisyklėmis. Buvo nuspręsta, kad vienodo MVĮ apibrėžimo taikymas tarp ES valstybių, Europos investicijų banko ir Europos investicijų fondo pagerins politikos taikymą smulkiajam ir vidutiniam verslui bei sumažins neteisingos konkurencijos riziką.

8-oje lentelėje pateikiamas 2010-2015 metų Lietuvoje veikiančių įmonių skaičius. Kaip matome labai mažų įmonių yra kelis kartus daugiau nei mažų ir vidutinių. Remiantis Statistikos departamento duomenimis, daugiausia veikiančių įmonių Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse, mažiausiai – Tauragės, Utenos ir Marijampolės apskrityse. Labai mažų ir mažų įmonių grupėse įmonių skaičius auga kiekvienus metus, išskyrus 2012 m. Vidutinių įmonių skaičius buvo didžiausias 2010 m., ir nors paskutiniaisiais metais pastebimas skaičiaus augimas – 2010 m. lygis dar nepasiektas.

8 lentelė. Veikiančių įmonių skaičius metų pradžioje (pagal LR statistikos departamentą)

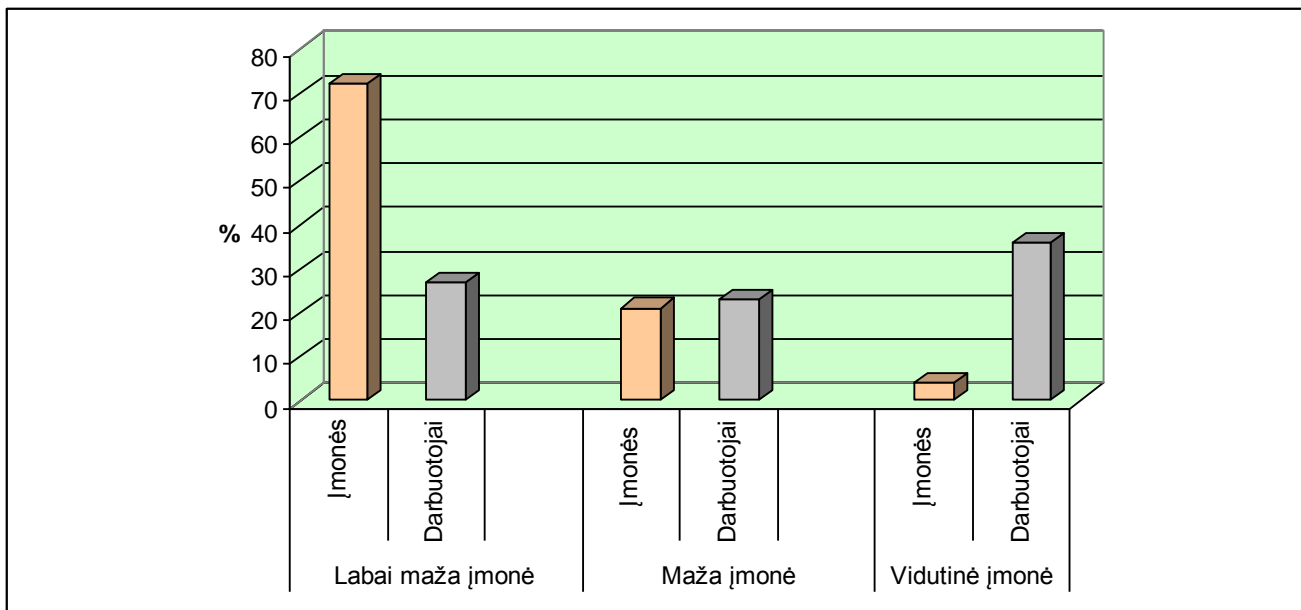
Metai	Labai maža įmonė	Maža įmonė	Vidutinė įmonė
2010	46858	13658	2931
2011	52270	11892	2372
2012	48917	11399	2270
2013	51034	12041	2386
2014	53325	12261	2357
2015	61030	12627	2419

9-oje lentelėje pateikiamas darbuotojų skaičius pagal įmonių dydžius metų pradžioje. Labai mažose įmonėse augimas pastebimas kiekvienais metais, o mažos ir vidutinės įmonėse daugiausiai darbuotojų turėjo 2010 m., atitinkamai ir įmonių skaičius tais metais buvo didžiausias. Kaip ir įmonių skaičius, taip ir darbuotojų skaičius atitinkamai pasiskirstęs po apskritis. Daugiausiai darbuotojų įdarbina Vilniaus Kauno ir Klaipėdos apskritys, o mažiausiai – Marijampolės, Utenos ir Telšių apskritys.

9 lentelė. Darbuotojų skaičius metų pradžioje (pagal LR statistikos departamentą)

Metai	Labai maža įmonė	Maža įmonė	Vidutinė įmonė
2010	160814	275027	284648
2011	169435	234365	226470
2012	169487	224547	214198
2013	171641	236890	227809
2014	178717	241700	225600
2015	192199	248391	231289

Remiantis 8-os ir 9-os lentelės duomenimis, sudarytas 2-as paveikslas, kuriame matoma atskirų įmonių grupių įmonių ir darbuotojų skaičius lyginant su visomis mažomis ir vidutinėmis įmonėmis. Pastebima tai, kad kuo didesnis įmonių skaičius, tuo mažesnis darbuotojų skaičius. Vidutinių įmonių yra 18 kartų mažiau nei labai mažų, bet darbuotojų skaičius vidutinėse įmonėse yra 1,3 kartus didesnis nei labai mažose įmonėse.

2 pav. Įmonių skaičiaus ir darbuotojų santykis 2010-2015 m. (sudaryta pagal LR statistikos departamentą)

2.3. Smulgiojo ir vidutinio verslo teisinė forma ir apmokestinimas

Pradedant verslą labai svarbu tinkamai pasirinkti teisinę organizavimo formą, nes nuo šio sprendimo priklausys individualios veiklos registravimo, verslo liudijimo įsigijimo ar įmonės steigimo procesas, jo trukmė, turimų finansinių ir intelektualinių išteklių panaudojimas, verslo rizika, apmokestinimas, pelno ir nuostolių paskirstymas, bankrutuojančios įmonės likvidavimo tvarka bei kiti svarbūs aspektai. Patį verslo teisinės organizavimo formos pasirinkimą gali lemti įvairios priežastys: įmonės tikslai, planuojamos veiklos rūšys ir mastas, įmonės darbuotojų skaičius, veiklos laikotarpis ir pan. (Valuntienė ir Baltušnikienė, 2015).

Pagal Europos Komisijos rekomendaciją dėl labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių apibrėžimo (2003), įmonė – tai bet koks subjektas užsiimantis ekonomine veikla, neatsižvelgiant į jo teisinį statusą. Tai apima savarankiškai dirbančius asmenis, šeimos verslą, ūkines bendrijas ar bet kokias asociacijas, nuolatos užsiimančias ekonomine veikla.

Pagal Lietuvos Respublikos įstatymus, verslą galima vykdyti įregistruojant individualią veiklą arba įsteigiant juridinį asmenį.

Individuali veikla

Individuali veikla gali būti vykdoma dviem būdais:

- Individuali veikla pagal individualios veiklos pažymą;
- Individuali veikla pagal verslo liudijimą.

Kuriuo būdu vykdyti veiklą, fizinis asmuo pasirenka pagal jam tinkančius veiklos vykdymo ypatumus: kaip greitai galima pradėti vykdyti veiklą, koki taikomi gyventojų pajamų mokesčio tarifai, veiklos apribojimai, trukmė ir t.t. Esminis skirtumas tarp šių veiklos vykdymo formų yra tai, kad su verslo liudijimu fiksuotą gyventojų pajamų mokesčių reikia susimokėti prieš pradėdant vykdyti veiklą, o su individualios veiklos pažyma – gyventojų pajamų mokesčių reikia sumokėti pasibaigus mokestiniam laikotarpiui nuo gautų pajamų.

Individuali veikla su individualios veiklos pažyma

Lietuvos Respublikos Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme (2002) pateikiamas toks apibrėžimas: „Individuali veikla - savarankiška veikla, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį:

- 1) savarankiška bet kokio pobūdžio komercinė arba gamybinė veikla, išskyrus nekilnojamųjų pagal prigimtį daiktų pardavimo ir (ar) nuomos veiklą, taip pat finansinių priemonių sandorius;
- 2) savarankiška kūryba, mokslinė, profesinė, įskaitant laisvąsias profesijas, ir kita panašaus pobūdžio savarankiška veikla;
- 3) savarankiška sporto veikla;
- 4) savarankiška atlikėjo veikla.“

Kad gyventojas būtų laikomas vykdančiu individualią veiklą, jo sandoriams turi būti būdingas tam tikras tęstinumas taip pat siekimas gauti ekonominės naudos.

Remiantis 2013 m. birželio 25 d. VMI prie LR FM viršininko įsakymu Nr. VA-36 „Dėl fizinių asmenų įregistravimo į mokesčių mokėtojų registrą ar išregistravimo iš mokesčių mokėtojų registro taisyklių patvirtinimo“, norėdami pradėti vykdyti individualią veiklą, nuolatiniai ir nenuolatiniai Lietuvos gyventojai turi pateikti prašymo formą REG812. Notarai, advokatai, advokatų padėjėjai ir antstoliai šį prašymą turi pateikti ne vėliau kaip per 5 dienas nuo veiklos vykdymo pradžios, visi kiti, individualią veiklą norintys vykdyti gyventojai, prašymą turi pateikti ne vėliau nei veiklos vykdymo pradžios dieną. Mokesčių mokėtojas, norėdamas nutraukti veiklą, turi pildyti tą pačią prašymo formą REG812.

Vykdydamas individualią veiklą su pažyma gyventojas privalo mokėti 3 mokesčius: Gyventojų pajamų mokesčių, Privalomąjį sveikatos draudimą ir Valstybinį socialinį draudimą. Pridėtinės vertės mokesčio mokėtoju gyventojas, vykdančias individualią veiklą, privalo įsiregistruoti tuomet, kai vykdančias ekonominę veiklą šalies teritorijoje, patiektas prekes ir/arba suteiktas paslaugas suma per metus viršijo 45 000 eurų.

Gyventojų pajamų mokestis mokamas nuo gautų pajamų per mokestinį laikotarpį ir jį administruoja Valstybinė mokesčių inspekcija prie LR FM. Gautos pajamos klasifikuojamos į A ir B klases pajamas (žr. 10 lentelė).

10 lentelė. Individualios veiklos pajamų klasifikacija (pagal LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatymą, 2002)

	A klasės pajamos	B klasės pajamos
Pajamų rūšis	Pajamos už parduotą arba kitaip perleistą nuosavybėn nenukirstą mišką, apvaliąją medieną, netauriųjų metalų laužą, sporto ir atlikėjų gautos pajamos bei pajamos gautos iš darbdavio	Visos kitos pajamos, kurios nepriskiriamos A klasės pajamoms.
Gyventojų pajamų mokesčių apskaičiuoja ir į biudžetą sumoka	Išmoką išmokantis asmuo	Pats gyventojas, gavęs pajamų

Pajamos gautos iš individualios veiklos pripažįstamos dviem principais – pinigų apskaitos principu ir kaupimo apskaitos principu. Pinigų apskaitos principu pajamos pripažįstamos jų gavimo metu grynaisiais pinigais arba bankiniu pavedimu, tuo metu kai gyventojas savo veikloje nenaudoja ilgalaikio turto. Kaupimo apskaitos principu pajamos pripažįstamos, kai gyventojas savo veikloje naudoja ilgalaikį turtą arba yra įregistruojamas pridėtinės vertės mokesčio mokėtoju.

Pasibaigus mokesčiniam laikotarpiui, iš gautų pajamų atimami leidžiami atskaitymai ir likusi pajamų suma apmokestinama 5 proc. arba 15 proc. gyventojų pajamų mokesčio tarifu. Koks apmokestinimo tarifas kokioms veiklos rūšims taikomas pateikta 11-oje lentelėje.

11 lentelė. Pajamų mokesčio tarifas pagal vykdomą veiklą (pagal LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatymą, 2002)

15 proc.	5 proc.
Laisvųjų profesijų atstovai – asmenys, kurie turi tinkamą kvalifikaciją ir profesiniu atžvilgiu nepriklausomai teikia intelektines paslaugas (advokatai, notariai, antstoliai, konsultantai teisiniais, finansiniais klausimais, apskaitininkai, buhalteriai, gydytojai, psichologai, architektai, dizaineriai ir pan.)	Visi kiti asmenys, kurių veikla nepriskiriama laisvosioms profesijoms. Dažniausiai tai gamyba, prekyba ar paslaugų, tokių kaip kirpykla, grožio paslaugos, siuvimas, statyba, krovinių pervežimas ir pan. teikimas.

Leidžiamus atskaitymus nustato „Nuolatinio Lietuvos gyventojų su individualios veiklos pajamų gavimu susiję leidžiami atskaitymai bei jų apskaičiavimo tvarka“ patvirtinta LR Finansų ministro 2002 m. rugsėjo 25 d. įsakymu Nr. 303, „Nenuolatinio Lietuvos gyventojų su individualios veiklos per nuolatinę bazę pajamų gavimu susiję leidžiami atskaitymai bei jų apskaičiavimo tvarka“, patvirtinta LR Finansų ministro 2002 m. rugsėjo 25 d. įsakymu Nr. 304 bei 2002 m. liepos 2 d. LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas Nr. IX-1007. Gyventojas, vykdamas individualią veiklą, gali pats pasirinkti koku būdu išskaičiuoti leidžiamus atskaitymus. Leidžiamų išskaitymų alternatyvos pateiktos 12-oje lentelėje.

12 lentelė. Leidžiamų atskaitymų būdai (pagal LR Finansų ministro 2002 m. rugsėjo 25 d. įsakymu Nr. 303 ir Nr. 304 patvirtintas tvarkas ir LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatymą, 2002)

LR Finansų ministro 2002 m. rugsėjo 25 d. įsakymu Nr. 303 ir Nr. 304 patvirtintos tvarkos	2002 m. liepos 2 d. LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo Nr. IX-1007 18 str. 12 dalis
<ul style="list-style-type: none"> Leidžiamais atskaitymais laikomos išlaidos, kurios patirtos per mokestinį laikotarpį siekiant gauti vykdomos veiklos pajamų (prekių, medžiagų, žaliavų, detalių įsigijimo išlaidos, nuomos, reklamos, palūkanų, įrankių įsigijimo, darbo užmokesčio išlaidos, privalomojo socialinio, sveikatos draudimo įmokos, privalomos rinkliavos ir kt.). Reikalingi dokumentai, pagrindžiantys patirtas išlaidas 	<p>Leidžiamais atskaitymais gali būti suma, lygi 30 procentų gautų (uždirbtų) individualios veiklos pajamų. Ši nuostata netaikoma, kai individualios veiklos pajamas ar jų dalį gyventojas gauna iš su darbo santykiais ar jų esmę atitinkančiais santykiais susijusio asmens.</p> <p>Nereikalingi dokumentai, pagrindžiantys atskaitomą sumą</p>

Individualią veiklą vykdančias gyventojas deklaraciją turi pateikti pasibaigus mokestiniam laikotarpiui iki sekančių metų gegužės 1 dienos. Deklaracijoje turi deklaruoti visas gautas pajamas ir išskaitymus bei susimokėti į biudžetą gyventojų pajamų mokestį. Nuolatinis Lietuvos gyventojas pildo deklaracijos formą GPM308, o nenuolatinis Lietuvos gyventojas – deklaracijos formą FR0531.

Antrasis mokestis, kurį privalo susimokėti asmenys, vykdančios individualią veiklą, yra valstybinis socialinis draudimas, kurį administruoja Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Šį mokestį reglamentuoja 2004 m. lapkričio 4 d. LR Valstybinio socialinio draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. IX-2535. Individualią veiklą vykdančias asmenys privalomai draudžiami pensijų socialiniu draudimu pagrindinei ir papildomai pensijos dalims, taip pat ligos ir motinystės socialiniu draudimu, kai draudžiama tik motinystės, tėvystės ir motinystės (tėvystės) išmokoms gauti. Aukščiau paminėto įstatymo 7 straipsnio 2 dalyje rašoma: „asmenų socialinio draudimo įmokos papildomai pensijos daliai skaičiuojamos nuo jų pasirinktos socialiniam draudimui deklaruojamų pajamų metinės sumos. Ji negali būti mažesnė negu 12 minimalių mėnesinių algų per kalendorinius metus“. Šių metų įmokų tarifas - 28,5 proc., patvirtintas 2015 m. gruodžio 10 d. LR Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2016 metų rodiklių patvirtinimo įstatymu Nr. XII-2164, yra skaičiuojamas nuo 50 proc. individualios veiklos apmokestinamųjų pajamų (neatėmus VSD ir PSD įmokų) sumos. VSD įmokos nuo asmens, kuris verčiasi individualia veikla, pajamų sumos, gautos praėjusiais metais turi būti sumokėtos iki metinės gyventojų pajamų mokesčio deklaracijos pateikimo, t.y. iki kalendorinių metų, einančių po to mokestinio laikotarpio, gegužės 1 dienos.

Trečiasis mokestis yra privalomasis sveikatos draudimas. Iki 2015 m. sausio 31 d. šį mokestį administravo Valstybinė mokesčių inspekcija prie LR FM, o nuo 2016 m. sausio 1 d. – SODRA.

Vadovaujantis 1996 m. gegužės 21 d. LR Sveikatos draudimo įstatymu Nr. I-1343, asmenys, vykdančys veiklą, turi sumokėti 9 proc. dydžio privalomojo sveikatos draudimo įmokas nuo sumos, nuo kurios skaičiuojamos socialinio draudimo įmokos, t.y. nuo 50 proc. apmokestinamųjų pajamų (neatėmus VSD ir PSD mokesčio). Taip pat metinė privalomojo sveikatos draudimo įmoka negali būti mažesnė kaip 9 proc. nuo 12 minimaliųjų mėnesinių algų, galiojančių tų metų kiekvieno atitinkamo mėnesio paskutinę dieną. Šiuo metu, nuo 2016 m. liepos 1 d. minimalus atlyginimas Lietuvoje yra 380 eurų, tad PSD apskaičiuojamas: $380 \times 9 \text{ proc.} = 34,2 \text{ Eur}$. Asmuo, vykdančias individualią veiklą, kiekvieną mėnesį iki einamojo mėnesio pabaigos, turi susimokėti 34,2 Eur PSD, o kalendorinių metų pabaigoje turi perskaičiuoti sumokėtų ir mokėtinų įmokų sumą ir skirtumą sumokėti iki einamųjų metų gegužės 1 d.

Individuali veikla su verslo liudijimu

Verslo liudijimas – įstatymo ir jį įgyvendinančių teisės aktų nustatyta tvarka išduotas dokumentas, patvirtinantis nustatyto fiksuoto dydžio pajamų mokesčio sumokėjimą verčiantis individualia veikla ir (arba) nekilnojamojo pagal prigimtį daikto nuomos veikla, jeigu šios veiklos rūšys įtrauktos į Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą veiklos rūšių sąrašą (LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, 2002). Jeigu veiklos sąrašė nėra, turi pasirinkti kitą veiklos vykdymo formą (steigti įmonę ar registruoti individualią veiklą su individualios veiklos pažyma). Veiklą su verslo liudijimu asmuo gali vykdyti jeigu jis neprivalo registruotis ir nėra įregistruotas PVM mokėtoju.

Gyventojas, norėdamas vykdyti veiklą su verslo liudijimu, privalo sumokėti tuos pačius tris mokesčius – GPM, VSD, PSD, kaip ir gyventojas, vykdančias individualią veiklą su individualios veiklos pažyma, tačiau skiriasi apmokėjimo tvarka ir tarifai.

Prieš įsigydamas verslo liudijimą, asmuo turi susimokėti savivaldybių tarybų nustatytą fiksuoto dydžio pajamų mokestį, kurį, prieš išduodant verslo liudijimą, apskaičiuoja VMI. Pagal Gyventojų pajamų mokesčio įstatymą (2002), savivaldybių tarybos turi teisę nustatyti mažesnę fiksuoto dydžio pajamų mokestį už pajamas:

- neįgaliesiems asmenims;
- asmenims, sulaukusiems senatvės pensijos amžiaus;
- tėvams (įtėviams), auginantiems tris ir daugiau vaikų (įvaikių) iki 18 metų, taip pat vyresnius, jeigu jie mokosi ar studijuoja nuolatine (dienine) studijų forma;
- tėvams (įtėviams), auginantiems neįgalų vaiką (įvaikį) iki 18 metų, taip pat vyresnį neįgalų vaiką (įvaikį), kuriam nustatytas specialusis nuolatinės slaugos poreikis;
- motinai (įmotei) arba tėvui (įtėviui), kuris (kuri) vaiką (įvaikį) iki 18 metų, taip pat vyresnį, jeigu šis mokosi mokykloje ar studijuoja nuolatine (dienine) studijų forma, augina vienas (viena);
- moksleiviams ar studentams, kurie ar studijuoja nuolatine (dienine) studijų forma;

- bedarbiams, kurie nustatyta tvarka įregistruoti teritorinėse darbo biržose;
- asmenims, įsigyjantiems verslo liudijimą verstis verslo liudijime nurodytos rūšies veikla visoje Lietuvos Respublikoje, išskyrus Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Palangos, Panevėžio, Šiaulių, Vilniaus miestų savivaldybių ir Neringos savivaldybės teritorijas bei Marijampolės savivaldybės Marijampolės miesto teritoriją, arba konkrečios savivaldybės teritorijoje;
- asmenims, įsigyjantiems verslo liudijimą verstis tradicinių amatų veikla;
- asmenims, kurie laikotarpiu, kuriam įsigyjamas verslo liudijimas, gauna su darbo santykiais ar jų esmę atitinkančiais santykiais susijusių pajamų.

Pagal Gyventojų pajamų mokesčio 6 str. 4 dalies nuostatas minimalus fiksuotas pajamų mokesčio dydis apskaičiuojamas 12 minimalių mėnesinių algų, galiojančių mokestinio laikotarpio, einančio prieš mokestinį laikotarpį, kuriam įsigyjamas verslo liudijimas, spalio 1 d., sumai pritaikius mokestinio laikotarpio, kuriam įsigyjamas verslo liudijimas sausio 1 d. galiosiantį GPMĮ 6 straipsnio 1 dalies nustatytą pajamų mokesčio tarifą. 2016 m. savivaldybės tarybos nustatytas fiksuotas pajamų mokesčio dydis negalėjo būti mažesnis nei 585 Eur, kadangi 2015 m. MMA buvo 325 Eur ($325 \times 12 \times 15 \text{ proc.} = 585$). Nuo 2017 m. sausio 1 d. mažiausias fiksuotas pajamų mokesčio dydis bus 684 Eur, kadangi nuo 2016 m. liepos 1 d. MMA yra 380 Eur ($380 \times 12 \times 15 \text{ proc.} = 684$). Remiantis Marijampolės savivaldybės tarybos sprendimu „Dėl individualios veiklos, kuria gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, rūšių fiksuoto pajamų mokesčio dydžio nustatymo 2017 metams“ keletas GPM paskaičiavimų pateikiama 13-oje lentelėje.

13 lentelė. GPM apskaičiavimas pagal veiklos vykdymo dienų skaičių (pagal 2016 m. spalio 28 d. Marijampolės savivaldybės tarybos sprendimas Nr. 1-266)

Veiklos rūšies pavadinimas	Dienų skaičius	Veiklos vykdymo teritorija	Lengvata	Mokėtinas GPM
Prekyba tik ne maisto produktais	3	Marijampolės sav.	Bedarbis	$140/365 \times 3 = 1,15$ $1,1 - 30\% = 0,8 = \mathbf{1 \text{ Eur}}$
Specialieji statybos darbai	38	Neribojant	Dirbantys asmenys	$684/365 \times 38 = 71,21$ $71,21 - 50\% = 35,6 = \mathbf{36 \text{ Eur}}$
Juvelyrinių papuošalų gamyba ir taisymas	15	Marijampolės sav.	Neįgalus asmuo	$189/365 \times 15 = 7,77$ $7,77 - 50\% = 3,88 = \mathbf{4 \text{ Eur}}$
Statybos baigimo apdailos ir valymo darbai	75	Neribojant	-	$684/365 \times 75 = 140,54 = \mathbf{141 \text{ Eur}}$

Iki 2016 m. gyventojas, vykdydamas veiklą su verslo liudijimu, turėjo teisę teikti paslaugas ar parduoti savo gamybos prekes juridiniams asmenims. Jei pajamos, gautos iš juridinių asmenų, neviršindavo 4 500 Eur sumos – papildomai neapsimokestindavo, tačiau jei pajamos viršindavo nustatytą ribą – apsimekestindavo visa suma nuo pirmo euro 5 proc. ar 15 proc. (laisvųjų profesijų)

pajamų mokesčio tarifu. 2016 m. lapkričio 16 d. buvo priimtas palankesnis mokesčių mokėtojams nutarimas, kuris pakeitė šią apmokestinimo tvarką ir bus taikomas deklaruojant 2016 metų pajamas. Bus apmokestintos tik tos pajamos gautos iš juridinių asmenų, kurios viršija 4 500 Eur ribą.

Pajamos, gautos iš veiklos su verslo liudijimu, deklaruojamos pasibaigus kalendoriniams metams, iki sekančių metų gegužės 1 d. deklaracijos formoje GPM308.

Pagal valstybinio socialinio draudimo įstatymą (2004), asmenys, vykdantys veiklą su verslo liudijimu, privalo draustis pensijų socialiniu draudimu tik pagrindinei pensijos daliai. Remiantis 2015 m. gruodžio 10 d. LR Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2016 metų rodiklių patvirtinimo įstatymo Nr. XII-2164 3 straipsnio 12 dalies 1 punktu, „įmokų tarifas valstybinių socialinio draudimo pensijų pagrindinei daliai gauti – 50 procentų bazinės pensijos“. Nuo 2016 m. sausio 1 d. bazinės pensijos dydis yra 112 Eur, todėl 2016 m. VSD įmokos mėnesinis dydis yra 56 Eur. VSD įmoka apskaičiuojama pagal veiklos vykdymo dienų skaičių. Pvz., jei asmuo perka verslo liudijimą 2016 m. birželio mėnesiui, 16-ai dienų, tai VSD įmoka bus:

$$56 \text{ (VSD įmokos dydis)} / 30 \text{ (mėnesio dienų sk.)} \times 16 \text{ (veiklos vykdymo dienų sk.)} = 29,87 \text{ Eur}$$

Asmenys, įsigydami verslo liudijimą, trumpesniai nei 3 mėnesių laikotarpiui, VSD mokesčių privalo susimokėti prieš išduodant verslo liudijimą, įsigydami verslo liudijimą ilgesniam laikotarpiui, VSD įmokas turi sumokėti kartą į ketvirtį. VSD įmokų mokėti nereikia:

- patalpų nuomos verslo liudijimus įsigyjantiems gyventojams;
- sulaukusiems senatvės pensijos amžiaus;
- neįgaliems asmenims;
- asmenims, kurie gauna su darbo santykiais ar jų esmę atitinkančiais santykiais susijusių pajamų;
- motinai ar tėvui, kuris augina vaiką iki 3 metų.

Privalomojo sveikatos draudimo įmoką turi susimokėti visi asmenys įsigyjantys verslo liudijimą, kurios fiksuotas dydis yra 9 proc. nuo MMA. Nuo 2016 m. sausio 1 d. iki 2016 m. birželio 30 d. tai buvo 31,5 Eur/mėn., o nuo 2016 m. liepos 1 d., padidėjus MMA – 34,2 Eur/mėn. Asmenys, kurie pagal 1996 m. gegužės 21 d. LR Sveikatos draudimo įstatymo Nr. I-1343 6 straipsnio 4 dalį, yra draudžiami valstybės lėšomis, PSD privalo susimokėti tik už vykdomos veiklos dienų skaičių. Pvz., jei asmuo perka verslo liudijimą 2016 m. spalio mėnesiui, 15-ai dienų, tai PSD įmoka bus:

$$34,2 \text{ (PSD įmokos dydis)} / 31 \text{ (mėnesio dienų sk.)} \times 16 \text{ (veiklos vykdymo dienų sk.)} = 16,5 \text{ Eur}$$

Juridiniai asmenys

Juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme. [...] Juridiniai asmenys skirstomi į ribotos ir neribotos civilinės atsakomybės asmenis. Jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos

civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyvis, jeigu įstatymai nenustato kitaip (LR Civilinis kodeksas, II-oji knyga, 2000).

Lietuvos Respublikoje gali veikti šių teisinių formų įmonės: individuali įmonė, akcinė bendrovė, uždaroji akcinė bendrovė, valstybės ar savivaldybės įmonė, kooperatinė bendrovė, žemės ūkio bendrovė, tikroji ūkinė bendrija, komanditinė ūkinė bendrija, mažoji bendrija, Europos ekonominių interesų grupė, Europos bendrovė, Europos kooperatinė bendrovė. Šių įmonių civilinė atsakomybė pateikta 14-oje lentelėje.

14 lentelė. Juridinių asmenų civilinė atsakomybė (pagal LR įstatymus, reglamentuojančius įmonių veiklą)

Ribota civilinė atsakomybė	Neribota civilinė atsakomybė
Akcinė bendrovė Uždaroji akcinė bendrovė Valstybės įmonė Savivaldybės įmonė Kooperatinė bendrovė Žemės ūkio bendrovė Mažoji bendrija Europos bendrovė Europos kooperatinė bendrovė	Individuali įmonė Tikroji ūkinė bendrija Komanditinė ūkinė bendrija Europos ekonominių interesų grupė

15-oje lentelėje pateiktas smulkių ir vidutinių įmonių skaičius 2016 m. pradžioje. Akivaizdžiai matoma, kad daugiausiai buvo veikiančių uždarų akcinių bendrovių, antroje vietoje individualios įmonės, o trečioje mažosios bendrijos. Pagal LR Statistikos departamento duomenis, 2016 m. pradžioje Lietuvoje nebuvo įregistruota nei vienos Europos bendrovės bei Europos ekonominių interesų grupės.

15 lentelė. MVĮ skaičius pagal teisinę formą 2016 m. pradžioje (pagal LR Statistikos departamentą)

Teisinė forma	Skaičius metų pradžioje			
	Labai maža įmonė	Maža įmonė	Vidutinė įmonė	Viso
Valstybės įmonė	1	10	56	67
Savivaldybės įmonė	13	6	8	27
Tikroji ūkinė bendrija	68	10	2	80
Komanditinė ūkinė bendrija	14	5	3	22
Uždaroji akcinė bendrovė	51173	11684	2110	64967
Akcinė bendrovė	61	73	103	237
Žemės ūkio bendrovė	235	127	56	418
Kooperatinė bendrovė	234	108	30	372
Individuali įmonė	9097	750	49	9896
Europos ekon. interesų grupė	-	-	-	-
Europos bendrovė	-	-	-	-
Mažoji bendrija	3186	36	4	3226

Toliau bus analizuojamas pagrindinių Lietuvos įmonių teisinis reglamentavimas.

Akcinė bendrovė, uždaroji akcinė bendrovė

Akcinių bendrovių ir uždaryjū akcinių bendrovių steigimą, valdymą, veiklą, reorganizavimą, pertvarkymą, atskyrimą ir likvidavimą, akcininkų teises ir pareigas, taip pat užsienio bendrovių filialų steigimą bei jų veiklos nutraukimą reglamentuoja 2000 m. liepos 13 d. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas Nr. VIII-1835. 16-oje lentelėje pateikiami pagrindiniai skirtumai tarp akcinės bendrovės ir uždarnosios akcinės bendrovės.

16 lentelė. Pagrindiniai AB ir UAB skirtumai (pagal LR akcinių bendrovių įstatymą, 2000)

	Akcinė bendrovė	Uždaroji akcinė bendrovė
Įstatinis kapitalas	Ne mažesnis kaip 40 000 Eur	Ne mažesnis kaip 2 500 Eur
Akcininkai	Neribotas skaičius	Mažiau kaip 250
Akcijos	Prekiaujama viešai	Neprekiaujama viešai
Savininkas	Fizinis arba juridinis asmuo	

Individuali įmonė

Individualių įmonių steigimą, valdymą, veiklą, pertvarkymą, likvidavimą, šių įmonių savininkų teises ir pareigas reglamentuoja 2003 m. lapkričio 6 d. LR Individualių įmonių įstatymas Nr. IX-1805. Individualios įmonės savininkas gali būti tik fizinis asmuo ir vienu metu gali turėti tik vieną individualią įmonę. Šios įmonės įsteigimui įstatinis kapitalas nėra reikalingas. Svarbu tai, kad šio juridinio asmens įsteigimas yra paprastesnis nei kitų juridinių asmenų ir jis yra neribotos civilinės atsakomybės.

Mažoji bendrija

Mažųjų bendrijų steigimą, valdymą, veiklą, pertvarkymą, pabaigą ir šių įmonių dalyvių (narių) teises ir pareigas reglamentuoja 2012 m. birželio 29 d. LR Mažųjų bendrijų įstatymas Nr. XI-2159. Mažosios bendrijos nariais gali būti tik fiziniai asmenys, ir jų skaičius negali viršyti 10. Minimalaus įstatinio kapitalo norma nėra nustatyta. Pagal šio įstatymo 8 straipsnį, bendrijos nario įnašas, nariui nuosavybės teise priklausantis turtas, perduotas mažajai bendrijai tampa bendrijos nuosavybe.

2.3.1. Pagrindiniai įmonių mokesčiai

Kaip rašo Martinkus ir Žilinskas (2008, p. 642), „mokesčiai (angl. taxes) – tai įvairūs mokėjimai į valstybės biudžetą; tai yra valstybės arba viešosios valdžios nustatyta privaloma įmoka, už kurią jokia specialia paslauga individui nėra atsilyginama, [...] o įstatymiais aktais nustatytų mokesčių rūšių visuma sudaro valstybės mokesčių sistemą (angl. taxes system)“.

Dauguma mokesčių pagal tipus skirstomi į progresinius, proporcingus ir regresinius.

- Progresinis mokestis – tai mokestis, pagal kurį procentiškai didesnis mokestis uždedamas didesnėms pajamoms (jų daliai) ir procentiškai mažesnis – mažesnėms pajamoms.

- Proporcinis mokestis – tai procentiškai vienodas, nepriklausomai nuo pajamų dydžio, mokestis

- Regresinis mokestis (angl. regressive tax) – tai mokestis, procentiškai didesnis mažesnėms pajamoms (jų daliai) ir procentiškai mažesnis didesnėms pajamoms (jų daliai) (Martinkus ir Žilinskas, 2008, p. 644).

Pagal Mokesčių administravimo įstatymą (2004), „mokesčio lengvata – mokesčių mokėtojui ar jų grupei mokesčio įstatymo nustatytos išskirtinės apmokestinimo sąlygos, kurios yra palankesnės, palyginti su įprastinėmis sąlygomis.“

„Apmokestinimo lengvatos – tai laikinas ar nuolatinis nukrypimas nuo mokesčio norminės struktūros“ (Gineitienė, 2004, p. 239).

„Industrinių išsivysčiusių užsienio šalių mokesčių lengvatų sistemose galima pastebėti šiuos dėsningumus šiuos dėsningumus:

- lengvatos taikomos tik pagrindiniams mokesčiams, siekiant palengvinti mokesčių našta socialiai remtiniams gyventojams;

- lengvatos nustatomos prioritėtinėms ūkio šakoms (lemiančioms šalies ūkio veiksmingą ekonominę plėtojimą ar kt.) arba norint padidinti svarbių ūkio šakų pelningumą. Šiuo metu naudojami šie mokesčių lengvatų taikymo būdai:

- mažinamas mokesčio tarifas;
- didinama mokesčio objekto neapmokestinamoji dalis;
- panaikinamas tam tikro objekto apmokestinimas“ (Dubauskas, 2011, p. 13).

Pagrindiniai mažų ir vidutinių įmonių mokami mokesčiai yra šie:

- Pelno mokestis;
- Pridėtinės vertės mokestis;
- Gyventojų pajamų mokestis;
- Nekilnojamojo turto mokestis;
- Garantinio fondo įmokos;
- Valstybinio socialinio draudimo įmokos;
- Privalomoji sveikatos draudimo įmokos.;
- Akcizai.

Pelno mokestis

Uždirbto pelno ir (arba) gautų pajamų apmokestinimo tvarką nustato 2001 m. gruodžio 20 d. LR Pelno mokesčio įstatymas. Pagal įstatymą, šį mokestį moka visos Lietuvos mažos ir vidutinės įmonės, išskyrus Europos ekonominių interesų grupė ir jis mokamas nuo Lietuvoje ir užsienio valstybėse uždirbtų pajamų. Apmokestinamasis pelnas apskaičiuojamas taip:

pajamos – neapmokestinamosios pajamos – leidžiami atskaitymai – ribojamų dydžių leidžiami atskaitymai = apmokestinamasis pelnas

Šio mokesčio standartinis tarifas yra 15 proc. ir juo apmokestinama:

- apmokestinamasis pelnas;
- pajamos iš paskirstyto pelno;
- gauta parama, kuri panaudota ne pagal LR labdaros ir paramos įstatymo nustatytą tvarką;
- 250 MGL sumą viršijanti dalis, gauta iš vieno paramos teikėjo.

17-oje lentelėje pateikiami lengvatiniai pelno mokesčio tarifai.

17 lentelė. Pelno mokesčio lengvatos (pagal LR įstatymus)

5 proc.	0 proc.
<ul style="list-style-type: none"> • Atitinka šias sąlygas:<ul style="list-style-type: none"> - vidutinis darbuotojų skaičius yra nuo 1 iki 9; - įmonės apyvarta per metus ne daugiau kaip 300 000 Eur; - asmuo turi būtų įregistravęs tik vieną juridinį asmenį. • Įmonėms, kurių pajamos per metus iš žemės ūkio veiklos sudaro daugiau kaip 50 proc. visų pajamų.	<p>Atitinka šias sąlygas:</p> <ul style="list-style-type: none"> - daugiau kaip 40 proc. darbuotojų yra neįgalimą turintys asmenys, ilgalaikiai bedarbiai, kurie teritorinėje darbo biržoje įsiregistravę ilgiau nei 2 metus, ar vyresni nei 50 metų asmenys, įsiregistravę teritorinėje darbo biržoje; - pajamos iš veiklos, kuri yra įtraukta į socialinių įmonių neremtinų veiklos rūšių sąrašą, yra ne didesnės nei 20 proc. visų metinių pajamų; - turi socialinės įmonės statusą. <p>Jeigu pelno nesiekiančių vienetų pajamos iš komercinės veiklos per metus yra ne didesnės nei 300 000 Eur, tai 7 250 Eur. Apmokestinama 0 proc., o likusi dalis – standartiniu mokesčio tarifu.</p>

Kaip matome 17-oje lentelėje, pelno mokesčio lengvatos taikomos socialinėms įmonėms, pelno nesiekiančioms organizacijoms, žemės ūkio veiklą vykdančioms įmonėms (kooperatinėms bendrovėms). Pagal darbuotojų skaičių lengvata taikoma ir labai mažoms įmonėms, bet tik toms, kurių pajamos neviršija 300 000 Eur per metus.

Pridėtinės vertės mokestis

Pagal 2002 m. kovo 5 d. LR pridėtinės vertės mokesčio įstatymą Nr. IX-751, PVM objektas yra:

1. Prekių tiekimas ir paslaugų teikimas tenkinat šias sąlygas:
  - prekės tiekiamos ir (arba) paslaugos teikiamos už atlygį;
  - prekių tiekimas ir (arba) paslaugų teikimas vyksta šalies teritorijoje;
  - prekes tiekia ir (arba) paslaugas teikia apmokestinamasis asmuo vykdydamas savo ekonominę veiklą.
2. Prekių įsigijimas už atlygį šalies teritorijoje iš kitos valstybės narės.
3. Prekių importas, kai prekės laikomos importuotomis šalies teritorijoje.

Šio mokesčio standartinis tarifas yra 21 proc. ir jis yra mokamas:

1. Prekių tiekimo bei įsigijimo iš kitos valstybės narės ir paslaugų teikimo atvejais, nenurodytais PVMĮ 19 straipsnio 3, 4, 5 ir 6 dalyse bei šio įstatymo IV ir V skyriuose.
2. Importuojamoms prekėms, nenurodytoms PVMĮ 19 straipsnio 3, 4 ir 5 dalyse bei šio įstatymo V skyriuje.

18 lentelė. PVM lengvatos (pagal PVMĮ)

Mokesčio tarifas	Atvejai, kada taikomas lengvatinis tarifas
9 %	<ul style="list-style-type: none"> - iki 2016 m. gruodžio 31 d. šilumos energijai, tiekiamai gyvenamosioms patalpoms šildyti, į gyvenamąsias patalpas tiekiamam karštam vandeniui arba šaltam vandeniui karštam vandeniui paruošti ir šilumos energijai, sunaudotai šiam vandeniui pašildyti; - knygoms ir neperiodiniams informaciniams leidiniams; - turizmo veiklą reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka teikiamoms apgyvendinimo paslaugoms; - laikraščiams, žurnalams ir kitiems periodiniams leidiniams, išskyrus erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio arba profesinės etikos nesilaikančius leidinius bei spausdintą produkciją, kurioje mokama reklama sudaro daugiau kaip 4/5 viso leidinio ploto; - keleivių vežimo susisiekimo maršrutais paslaugoms, taip pat keleivių bagažo vežimo paslaugoms.
5 %	<ul style="list-style-type: none"> - vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms, kai šių prekių įsigijimo išlaidos visiškai ar iš dalies kompensuojamos Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo nustatyta tvarka. - neįgaliųjų techninės pagalbos priemonėms ir jų remontui.
0 %	<p>PVMĮ VI skyriuje nurodytais prekių tiekimo ir paslaugų teikimo bei prekių įsigijimo iš kitos valstybės narės atvejais:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prekių tiekimui, kai prekės išgabenamos iš Europos Sąjungos; - prekių tiekimui, kai prekes išgabena keleiviai; - laivų ir orlaivių tiekimui, nuomai, kt. sandoriams, susijusiems su laivais ir orlaiviais; - laivų ir orlaivių atsargų tiekimui; - vežimo paslaugoms ir susijusiems sandoriams; - draudimo ir finansinėms paslaugoms, susijusioms su prekių eksportu; - diplomatinėms atstovybėms, konsulinėms įstaigoms, Europos Sąjungos institucijoms, jų įsteigtoms įstaigoms ir tarptautinėms organizacijoms ar jų atstovybėms, taip pat šių

	<p>atstovybių ir konsulinių įstaigų personalui ir jo šeimos nariams skirtų prekių tiekimui ir paslaugų teikimui;</p> <ul style="list-style-type: none"> - aukso tiekimui Europos centrinių bankų sistemai ir Europos centriniam bankui; - prekių tiekimui į kitą valstybę narę; - prekių tiekimui paramos gavėjams, kai prekės yra išgabenamos iš Europos Sąjungos; - kilnojamųjų daiktų aptarnavimui ir perdirdimui, kai tokie daiktai laikinai įvežti į Europos Sąjungą; - atstovavimui tam tikruose aukščiau nurodytuose sandoriuose; - tam tikriems sandoriams, susijusiems su tarptautine prekyba.
<p>neapmokestinama</p>	<p>PVMĮ 20-33 straipsnyje nurodytais atvejais kai prekių tiekimas, paslaugų teikimas ir prekių įsigijimas iš kitos valstybės narės:</p> <ul style="list-style-type: none"> - su sveikatos priežiūra susijusios prekės ir paslaugos; - socialinės paslaugos ir susijusios prekės; - švietimo ir mokymo paslaugos; - kultūros ir sporto paslaugos; - pelno nesiekiančių juridinių asmenų veikla; - pašto paslaugos; - radijo ir televizijos visuomenei teikiamos informavimo paslaugos; - draudimo paslaugos; - finansinės paslaugos; - specialūs ženklai; - azartiniai lošimai ir loterijos; - nekilnojamų pagal prigimtį daiktų nuoma; nekilnojamų pagal prigimtį daiktų pardavimas ar kitoks perdavimas. <p>PVMĮ 34-40 straipsnyje nurodyti atvejai, kai importuojamos prekės:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kai importo metu žinoma, kad prekės yra skirtos išgabenti į kitą valstybę narę; - diplomatinėms atstovybėms, konsulinėms įstaigoms, Europos Sąjungos institucijoms, jų įsteigtoms įstaigoms ir tarptautinių organizacijų atstovybėms, taip pat šių atstovybių ir konsulinių įstaigų personalui ir jo šeimos nariams skirtos prekės; - keleivių atgabenamos prekės, jeigu jos neviršija Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytų kiekių, kuriuos keleiviams leista įsivežti be importo mokesčių; - Europos centrinių bankų sistemos ir Europos centrinio banko importuojamas auksas ir kt.

18-oje lentelėje pateiktos pagrindinės PVM mokesčio lengvatos. Išsamesnis lengvatų taikymas ir visos sąlygos nurodytos PVMĮ.

Nekilnojamojo turto mokestis

Nekilnojamojo turto mokestį reglamentuoja 2005 m. birželio 7 d. LR nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas Nr. X-233, kuriame dėstoma: nekilnojamojo turto mokesčio mokėtojai yra fiziniai ir juridiniai asmenys. Šis mokestis mokamas už nekilnojamąjį turtą, esantį Lietuvos Respublikoje, išskyrus tada, jei turtas neužbaigtos statybos ir faktiškai nenaudojamas, ir jei priklauso valdžios ir privataus subjekto partnerystei. Mokesčio tarifas yra nuo 0,3 proc. iki 3 proc. nekilnojamojo turto vidutinės rinkos vertės, konkretų mokesčio tarifą nustato savivaldybių tarybos. 19-oje lentelėje pateikiamos tik tos nekilnojamojo turto lengvatos, kurios gali būti pritaikytos smulkiajam ir vidutiniam verslui.

19 lentelė. Nekilnojamojo turto mokesčio lengvatos, taikomos smulkiajam ir vidutiniam verslui (pagal NTMI, 2005)

Mokesčio mokėtojas ir nekilnojamojo turto naudotojas	Neapmokestinamas nekilnojamasis turtas
Fizinis asmuo	<ul style="list-style-type: none"> - naudojamas kulto apeigų reikmenų gamybai, taip pat socialinei globai ir socialinei priežiūrai; - naudojamas pajamoms iš žemės ūkio veiklos gauti (uždirbti); - naudojamas švietimo darbui; - naudojamas teikiant laidojimo paslaugas arba esantis kapinių teritorijoje; - naudojamas kaip kūrybinės dirbtuvės (studijos) individualiai kūrybinei veiklai asmens, turinčio meno kūrėjo statusą;
Juridinis asmuo	<ul style="list-style-type: none"> - užsienio valstybių diplomatinių atstovybių ir konsulinių įstaigų, tarptautinių tarpvyriausybinių organizacijų ar jų atstovybių nekilnojamasis turtas; - valstybės ar savivaldybių nekilnojamasis turtas; - laisvųjų ekonominių zonų įmonių nekilnojamasis turtas; - bankrutavusių įmonių nekilnojamasis turtas; - naudojamas laidojimo paslaugoms arba esantis kapinių teritorijoje; - neįgaliųjų asociacijų, įmonių ir įstaigų, kurių dalyviai yra tik neįgaliųjų asociacijos, nekilnojamasis turtas; - juridinių asmenų, kurių daugiau kaip 50 procentų pajamų per mokestinį laikotarpį sudaro pajamos iš žemės ūkio veiklos; - juridinių asmenų, veikiančių pagal Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymą, nekilnojamasis turtas (arba jo dalis), naudojamas tik nekomercinei veiklai; - juridinių asmenų, veikiančių pagal Lietuvos Respublikos meno kūrėjų ir meno kūrėjų organizacijų statuso įstatymą, nekilnojamasis turtas; - naudojamas teikiant tik sveikatos priežiūros paslaugas.

Akcizai

Akcizų mokestį reglamentuoja 2001 m spalio 30 d. LR akcizų įstatymas Nr. IX-569. Pagal šį įstatymą yra apmokestinamos šios prekės:

1. etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai;
2. apdorotas tabakas;
3. energiniai produktai;
4. elektros energija.

Už akcizais apmokestinamas prekes, už kurias pagal šį įstatymą Lietuvos Respublikoje atsiranda prievolė mokėti akcizus, mokėtina akcizų suma apskaičiuojama taikant akcizų tarifus, galiojusius prievolės atsiradimo dieną. Visi akcizų tarifai ir aplinkybės, kada juos mokėti, yra apibrėžti LR akcizų įstatyme.

Pagrindiniai atvejai, kai akcizais apmokestinamos prekės atleidžiamos nuo akcizo (visas atleistų nuo akcizo prekių sąrašas pateikiamas LR akcizų įstatyme):

1. eksportuotos iš trečiųjų valstybių ir patiektos keleiviams, išvykstantiems į trečiąsias valstybes;

2. skirtos užsienio valstybių diplomatinėms atstovybėms ir konsulinėms įstaigoms Lietuvos Respublikoje oficialiai veiklai;

3. skirtos kitose valstybėse narėse įsikūrusioms užsienio valstybių diplomatinėms atstovybėms ir konsulinėms įstaigoms, šių atstovybių ir įstaigų nariams.

4. atgabenamos į Lietuvos Respubliką ne iš Europos Sąjungos teritorijos keleivių asmeniniame bagaže ir neviršija Vyriausybės nustatytų kiekių, kuriuos fiziniams asmenims (keleiviams) leista įvežti be importo akcizų;

5. tiekiamos kaip atsargos laivams ir (arba) orlaiviams, vežantiems keleivius ir (arba) krovinius tarptautiniais maršrutais;

6. skirtos Lietuvos Respublikoje pripažintoms tarptautinėms organizacijoms ir jų atstovybėms bei jų nariams ir kt.

Sekantys keturi mokesčiai yra mokami nuo darbo užmokesčio. Tai yra įmokos į Garantinį fondą, Gyventojų pajamų mokestis, Privalomasis sveikatos draudimo mokestis ir Valstybinio socialinio draudimo įmokos.

Įmokos į Garantinį fondą

Remiantis 2000 m. rugsėjo 12 d. LR garantinio fondo įstatymu Nr. VIII-1926, garantinis fondas yra valstybės išteklių fondas skirtas juridinių asmenų dėl kurių pradėtas bankroto procesas, darbuotojams, darbdavys neturi pakankamai nuosavų lėšų atsiskaityti su darbuotojais. Įmokos į Garantinį fondą juridiniai asmenys moka kiekvieną mėnesį – 0,2 proc. priskaičiuoto darbuotojams darbo užmokesčio, nuo kurio skaičiuojamos VSD įmokos.

Garantinio fondo lėšos naudojamos šioms neišmokėtoms išmokoms:

- darbuotojui priklausantis darbo u-mokestis;
- piniginė kompensacija už nepanaudotas kasmetines atostogas, neviršijanti vienos minimaliosios mėnesinės algos;
- išeitinė išmoka neviršijanti dviejų minimaliųjų mėnesinių algų sumos;
- žalos atlyginimas dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga.

Gyventojų pajamų mokestis

Tai yra standartinis 15 proc. pajamų mokestis, kurį moka darbuotojas nuo priskaičiuoto pajamų dydžio. Mokestis apskaičiuojamas taip:

(priskaičiuotas atlyginimas (neatėmus PSD ir VSD įmokų) – neapmokestinamas pajamų dydis ir papildomas neapmokestinamas pajamų dydis) x 15 proc. = GPM

Nors šis mokestis yra darbuotojo, jį apskaičiuoti, deklaruoti ir sumokėti į biudžetą privalo įmonė.

Valstybinio socialinio draudimo įmokos

Pagal VSDĮ (1991) socialinio draudimo įmokas už fizinius asmenis, dirbančius pagal darbo sutartį, moka draudėjai (juridiniai asmenys). Socialinio draudimo įmokos skaičiuojamos nuo kiekvienam apdraustajam asmeniui apskaičiuotos darbo užmokesčio sumos, ne mažesnės kaip minimalioji mėnesinė alga. Įmokų tarifai kiekvienais metais patvirtinami LR įstatymu. 2016 m. bendroji valstybinio pensijų, ligos ir motinystės, nedarbo socialinio draudimo įmoka buvo 27,8 proc., plus 3 proc. įmoka apdraustųjų valstybinio pensijų socialinio draudimu. Draudėjo ir apdraustojo asmens socialinio draudimo įmokas į Fondą priskaičiuoja, išskaito ir moka draudėjas nuo tos dienos, kurią apdraustasis asmuo pradeda dirbti. Žemiau pateikiama keletas atvejų, kada socialinio draudimo įmokos neskaičiuojamos (visas sąrašas nurodytas VSDĮ, 1991):

- nuo pašalpų mirties atveju;
- nuo išmokų skirtų komandiruočių išlaidoms;
- nuo mokamų sumų už darbuotojų mokymus, kvalifikacijos tobulinimą,
- nuo ligos pašalpų, mokamų iš draudėjo lėšų už pirmąsias dvi ligos dienas ir kt.

Privalomasis sveikatos draudimas

Pagal PSDĮ, juridiniai asmenys (draudėjai) už dirbantį fizinį asmenį moka 3 proc. dydžio PSD įmokas nuo Valstybinio socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka apskaičiuotų pajamų, nuo kurių skaičiuojamos socialinio draudimo įmokos. Asmenys, dirbantys įmonėse pagal darbo sutartį moka 6 proc. PSD įmokas nuo Valstybinio socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka apskaičiuotų pajamų, nuo kurių skaičiuojamos socialinio draudimo įmokos. Tačiau abu mokesčius apskaičiuoti ir sumokėti į biudžetą privalo juridinis asmuo.

3. MOKESČIŲ SISTEMOS ĮTAKOS SMULKIOJO IR VIDUTINIO VERSLO PLĖTRAI VERTINIMO METODOLOGIJA

Smulkusis ir vidutinis verslas susiduria su daugeliu problemų, tokių kaip nepalankūs įstatymai, finansavimo trūkumas, kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas ir kt. Kadangi mažos ir vidutinės įmonės sukuria didžiausią bendrojo vidaus produkto (toliau BVP) dalį bei sukuria daugiausia darbo vietų, daugelis mokslininkų nuolatos tyrinėja problemas, su kuriomis susiduria SVV. 2004 m. Pasaulio bankas Lietuvoje atliko tyrimą, kurio metu buvo nustatyta, kad didžiausią įtaką mažų ir vidutinių įmonių plėtrai daro mokesčiai. Tad šio **tyrimo tikslas** – nustatyti, ar mokesčių sistema 2010-2015 m. laikotarpiu daro įtaką smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrai ir jei taip, tai kokie mokesčiai yra didžiausia našta verslui.

Tyrimo metodas. Tyrimas bus vykdomas dviem etapais.

I etapas. Nustatyti ir kiekybiškai įvertinti pagrindinius mokesčius, kurie įtakoja SVV veiklą ir plėtrą, išsiaiškinti ar yra tiesioginis ryšys tarp mokesčio tarifo didėjimo ir įmonių skaičiaus. Tam tikslui pirmiausia bus atlikta statistinių duomenų analizė naudojant statistikos departamento duomenis, VSDFV, LR finansų ministerijos metines ataskaitas ir kt. Kiekybinei rodiklių analizei pasirinktas 2010-2015 m. laikotarpis. Ryšių, įtakančių SVV veiklą, nustatymui pasirinkta koreliacinė regresinė analizė.

Koreliacinė analizė leidžia nustatyti, ar egzistuoja ryšys tarp nagrinėjamų veiksnių, išreikštų kiekybiniais rodikliais (Pabedinskaitė, 2008, p. 7). Koreliaciniai ryšiai skiriasi pagal formą, kryptį ir stiprumą. Pagal formą koreliaciniai ryšiai skirstomi į tiesinius ir kreivinius (Bilevičienė ir Janušauskas, 2011, p. 176).

Šiame darbe bus skaičiuojamas Pirsono (Pearson) koreliacijos koeficientas – tiesinio ryšio stiprumo matas, pagal formulę:

$$r = \frac{\sum (x - \bar{x})(y - \bar{y})}{\sqrt{[\sum (x - \bar{x})^2][\sum (y - \bar{y})^2]}}$$

r – imties koreliacijos koeficientas;

x – vieno kintamojo reikšmė;

y – kito kintamojo reikšmė.

Koreliacija parodo ryšio kryptį – vieno kintamojo reikšmei didėjant, kito kintamojo reikšmė gali didėti arba mažėti. Todėl koreliacijos koeficientai įgyja reikšmes nuo -1 iki 1 . Teigiamas koreliacijos

koeficientas rodo, kad vienam kintamajam didėjant, didėja ir kitas kintamasis. Neigiama koreliacija rodo, kad vienam didėjant, kitas kintamasis mažėja. Koreliacijos reikšmių vertinimas pateikiamas 20-oje lentelėje.

20 lentelė. Koreliacijos reikšmės vertinimas (pagal Bilevičienę ir Janušauską, 2011)

Koreliacijos reikšmė	nuo 0,3 iki -0,3	nuo 0,3 iki 0,5; nuo -0,3 iki -0,5	nuo 0,5 iki 0,7; nuo -0,5 iki -0,7	nuo 0,7 iki 0,9; nuo -0,7 iki -0,9	nuo 0,9 iki 1; nuo -0,9 iki -1
Koreliacijos vertinimas	nereikšminga	silpna	vidutinė	stipri	labai stipri

Koreliacijos reikšmingumo koeficientas nustatomas pagal ANOVA p reikšmę arba T (Stjudento) kriterijus atskiriems regresoriams. „ANOVA p reikšmė parodo, ar modelyje yra su priklausomu kintamuoju susijusių regresorių. Jeigu p reikšmė didesnė už $0,05$ tai modelio tinkamumas labai abejotinas. Jei p reikšmė mažesnė už $0,05$ – modelis nėra beviltiškas“ (Čekanavičius ir Murauskas, 2014, p. 33). „T (Stjudento) kriterijai atskiriems regresoriams padeda nuspręsti ar atitinkamas regresorius šalintinas iš modelio. Jeigu p reikšmė $< 0,05$ – regresorius yra statistikai teisingas, jeigu p reikšmė $\geq 0,05$ tai regresorius yra statistikai nereikšmingas“ (Čekanavičius ir Murauskas, 2014, p. 34).

„Apskaičiavus koreliacijos koeficientą nustatomas ryšių egzistavimas, tačiau negalima nustatyti ryšio dėsnio. Kintamųjų ryšiui apibūdinti ir prognozuoti taikomi regresijos modeliai. Regresinės analizės prognozės yra kiekybinės – regresijos funkcija aprašoma tiriamojo (priklausomojo – pasekmės) kintamojo priklausomybė nuo kito (nepriklausomojo – priežasties) kintamojo reikšmių kitimo“ (Bilevičienė ir Janušauskas, 2011, p. 189). Šiame tyrime bus naudojamas tiesinis regresijos modelis. Tiesinė kintamojo Y nuo kintamojo X priklausomybė užrašoma lygtimi:

$$y = \alpha + \beta x + \varepsilon$$

α ir β – nežinomi koeficientai;

ε – atsitiktinė paklaida.

Sudarius modelį būtina patikrinti ar jis tinkamas. Tam naudojamas determinacijos koeficientas. „Determinacijos koeficientas – modeliuojamų ir stebimų priklausomo kintamojo reikšmių skirtumo matas (Čekanavičius ir Murauskas, 2014, p. 33). Determinacijos koeficientas R^2 apskaičiuojamas pagal formulę:

$$R^2 = \frac{\sum (\hat{y}_i - \bar{y})^2}{\sum (y_i - \bar{y})^2}$$

Determinacijos koeficientas visada įgyja reikšmę nuo 0 iki 1. Kuo tiksliau duomenys atitinka tiesinės regresijos lygtį, tuo didesnė koeficiento reikšmė. Jei $R^2 < 0,25$ tiesinės regresijos modelio taikymas labai abejotinas. Geriausia kai $R^2 \geq 0,25$.

Tyrimo duomenų apdorojimui bus naudojama IBM SPSS Statistics 24 ir Excel programinė įranga.

II etapas. Siekiant išanalizuoti mokesčių sistemos įtaką, šiame tyrimo etape atliekama anketinės apklausos analizė. Apklausos anketa buvo sukurta internetiniame portale apklausa.lt. Šis būdas pasirinktas, nes šioje sistemoje paprastai, patogiai ir greitai galima sukurti anketą, lengvai prieinama respondentams tiek kompiuteryje, tiek telefone ir surinktus atsakymus paprasta susisteminti. Apklausa buvo anonimiška, todėl respondantai galėjo drąsiai atsakinėti į visu klausimus, nebijodami išreikšti nuomonę. Anketoje buvo pateikta 19 klausimų, 5 iš jų skirti identifikuoti, apklausoje dalyvaujančių, įmonių dydžiui, kiti 15 – išsiaiškinti kokia verslininkų nuomonė apie Lietuvos mokesčių sistemą (žr. 1 priedą). Kadangi verslo aplinka mokesčių sistemos klausimu vienoda visoje Lietuvoje, anketa buvo siųsta tik Marijampolės savivaldybės įmonėms.

Prieš atliekant tyrimą yra svarbu nustatyti kokia turi būti apklausos imtis. Rudzkieienės vadovėlyje „Socialinė statistika“ (2005) pateikiama tokia Schwarze formulė:

$$n = \frac{N \times 1.96^2 \times p \times q}{\varepsilon^2 \times (N - 1) + 1.96^2 \times p \times q}$$

N = populiacijos skaičius;

$p = 0,5$ (yra numatoma įvykio baimės tikimybė, kad nagrinėjamas požymis pasireikš tiriamojoje populiacijoje. Dažniausiai imama blogiausio varianto tikimybė – požymis būdingas 50 proc. populiacijos.)

$q = 1 - p = 0,5$ (yra tikimybė, kad nagrinėjamas požymis nepasireikš tiriamojoje populiacijoje)

$\varepsilon = 0,05$ (pageidautinas tikslumas)

Statistikos departamento duomenimis, 2016 metų pradžioje veikė 2 159, tad pagal aukščiau pateiktą formulę $n = 327$.

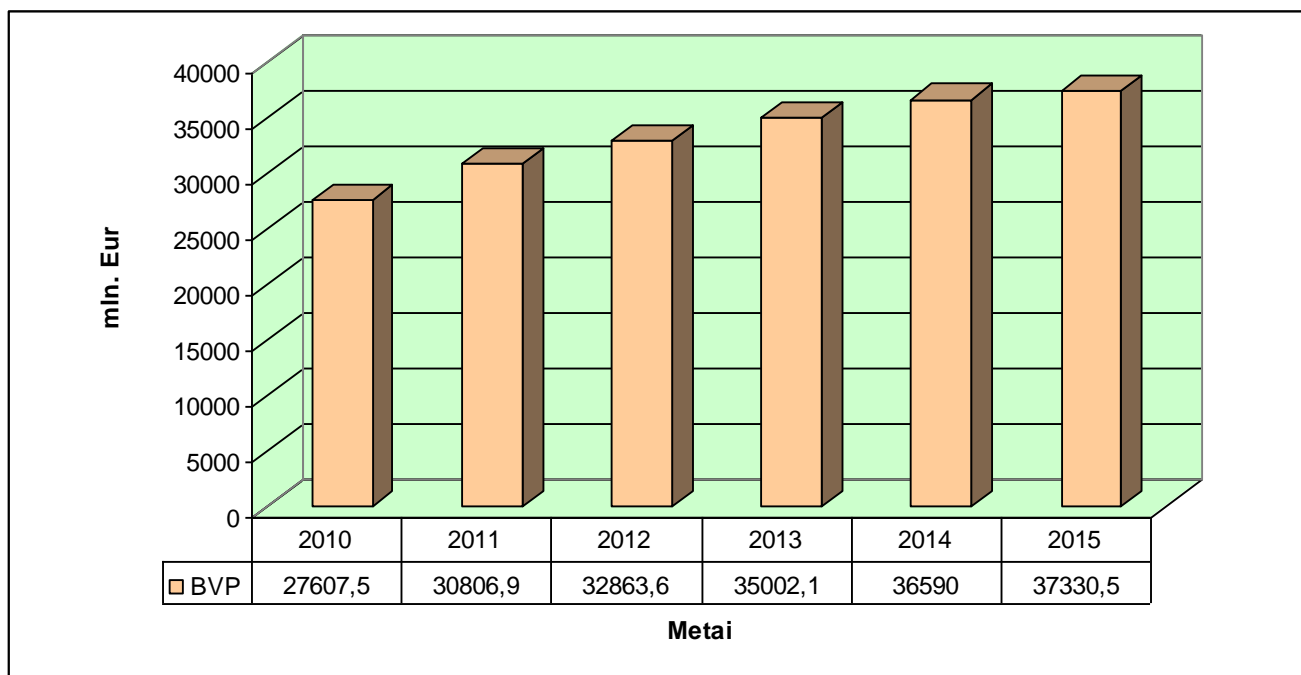
4. TYRIMO REZULTATAI

4.1. Statistinių duomenų kiekybinis vertinimas

I etapas

„Ekonomikos plėtra vertinama pagal bendrojo vidaus produkto arba pajamų, tenkančių vienam gyventojui, rodiklį. Šis rodiklis parodo visuomenės gerovės lygį, t. y. kiek realios produkcijos ir paslaugų vidutiniškai tenka piliečių vartojimui ir investicijoms“ (Gitana Dudzevičiūtė, 2015, p. 9).

Ekonominės krizės laikotarpiu, 2009-ųjų metų BVP buvo nusmukęs žemyn, tačiau pasibaigus ekonominės krizės laikotarpiui, BVP kiekvienais metais auga. Nuo 2010 m. iki 2015 m. bendrasis vidaus produktas išaugo 35 proc. Po BVP nuosmukio 2009 m., prireikė 4 metų, kad BVP dydis pasiektų 2008 m. lygį. Kiekvienais metais BVP augimas buvo apie 6 proc. (žr. 3 pav). BVP stipriai išaugo dėl didėjančio vidaus vartojimo, kurį įtakojo nedarbo lygio mažėjimas ir maža infliacija. Tai, kad nuo 2015 m. sausio 1 d. Lietuva galėjo įsivesti euro valiutą taip pat yra faktas, kad Lietuvos ekonominė padėtis šiuo laikotarpiu gerėjo.

3 pav. BVP pokyčiai Lietuvoje 2010-2015 m. (sudaryta pagal LR statistikos departamentą)

Siekiant išsiaiškinti ar BVP augimas turi įtakos surenkamam mokesčių dydžiui, toliau bus pateikta statistinė analizė kiek ir kokių mokesčių ir įmokų sumokėjo MVĮ.

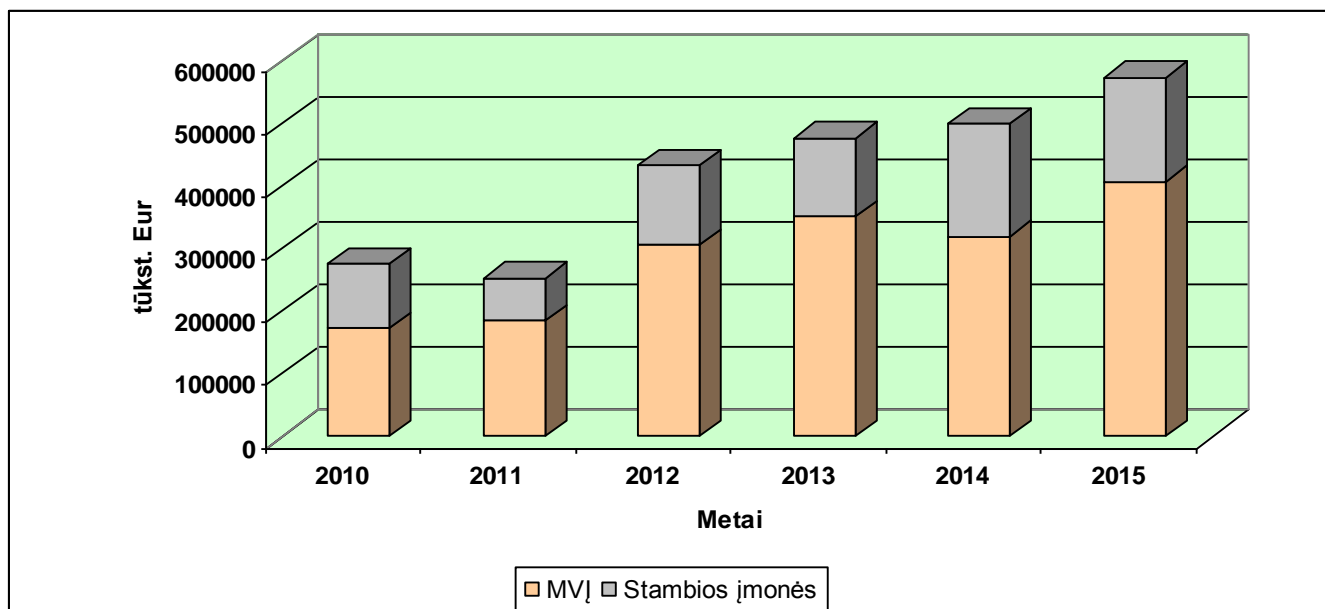
21-oje lentelėje pateikti duomenys kiek pelno mokesčio 2010-2015 m. sumokėjo MVĮ ir santykis su biudžeto pajamom. Pelno mokestis, kaip viso biudžeto pajamų dalis, turi tendenciją augti. Mažos

įmonės pelno mokesčio sumoka 5 proc. daugiau už labai mažas, o vidutinės – 30 proc. daugiau negu labai mažos. Skirtumas tarp mažų ir vidutinių yra 24 proc. Pagal 21-os lentelės paskutinės grafos duomenis, matome, kad tai yra labai nedidelė biudžeto pajamų dalis. Šis mokestis kiekvienas metais auga, nors mokesčio tarifai nėra keičiami. Tai lemia vis didėjantis įmonių pelningumas, mokesčio lengvatų nedidėjimas. Dėl taikomų pelno mokesčių lengvatų kiekvienais metais į biudžetą nepatenka apie 200 mln. Eur.

21 lentelė. Pelno mokesčio kitimas 2010-2015 m. pagal įmonės dydį (tūkst. Eur) (pagal LR statistikos departamentą)

Metai	Labai maža įmonė	Maža įmonė	Vidutinė įmonė	Viso MVĮ	Viso biudžeto pajamų dalis (%)
2010	56531	58362	58387	173280	3,0
2011	49548	59880	75004	184432	2,9
2012	86609	106322	113846	306777	4,4
2013	91715	122905	137691	352311	5,0
2014	76901	118888	123914	319703	4,4
2015	116128	141263	150209	407600	6,2

4-ame paveiksle pavaizduotas MVĮ ir stambių įmonių pelno mokesčio, sumokėto į biudžetą santykis. Pelno mokesčio lengvatų pagrindas taikomas smulkiajam ir vidutiniam verslui, tačiau net su pritaikytomis lengvatomis MVĮ sumoka žymiai daugiau pelno mokesčio nei stambios įmonės.

4 pav. MVĮ pelno mokesčio santykis su stambiomis įmonėmis (sudaryta pagal LR statistikos departamentą)

22-oje lentelėje pateikiami duomenys apie mažų ir vidutinių įmonių sumokėtą pridėtinės vertės mokestį ir santykis su biudžeto pajamomis. Kiekvienais metais PVM pajamos augo. Mokesčio augimą

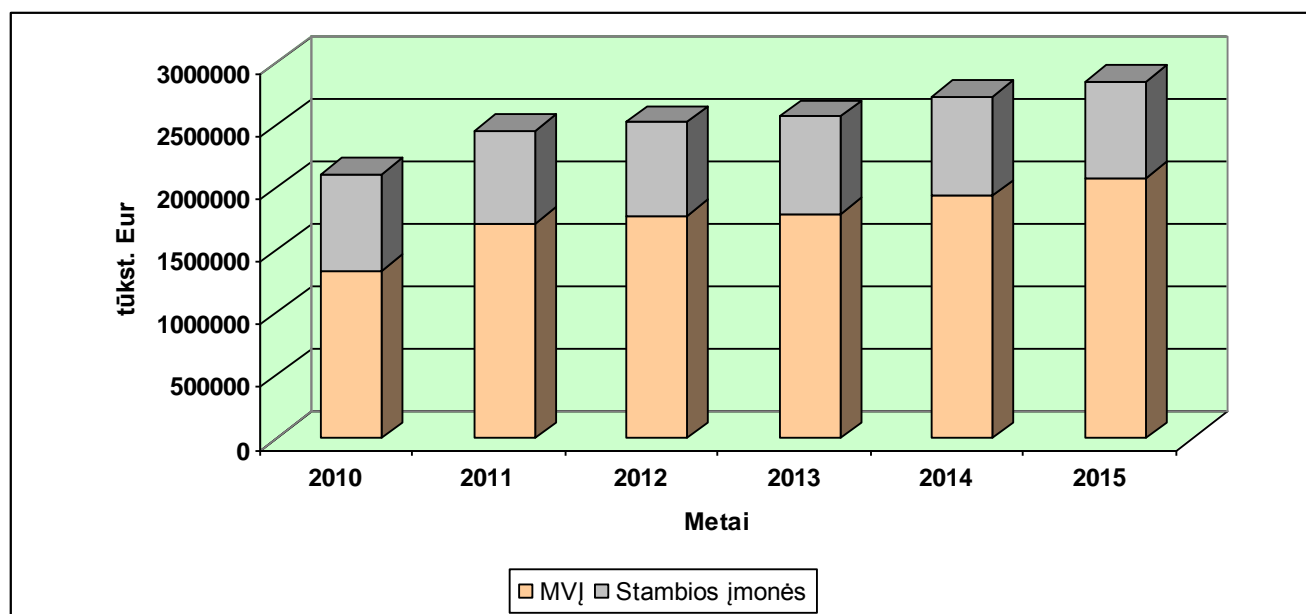
sąlygoja kiekvienais metais vis augantis vidinis vartojimas. Atkreipiant dėmesį 22-os lentelės paskutinį stulpelį, didžiausias PVM augimas buvo 2015 m.

22 lentelė. PVM kitimas 2010-2015 m. pagal įmonės dydį (tūkst. Eur) (pagal LR statistikos departamentą)

Metai	Labai maža įmonė	Maža įmonė	Vidutinė įmonė	Viso MVĮ	Viso biudžeto pajamų dalis (%)
2010	227826	564505	548978	1341309	23,3
2011	324454	685488	707217	1717159	26,6
2012	356666	781860	642392	1780918	25,4
2013	450555	760601	583320	1794476	25,3
2014	497071	789880	643114	1940065	26,5
2015	539133	814279	730528	2083940	31,8

Pridėtinės vertės mokesčio padidėjimą 2015 m. galėjo sąlygoti ir VMI prie LR FM nuo 2014 m. įgyvendinama konsoliduota mokesčių mokėtojų mokestinių prievolių vykdymo ir mokesčių surinkimo strategija. Taip pat nuo 2015 m. buvo pradėtas taikyti kryžminis PVM sąskaitų faktūrų sutikrinimas. Buvo atrinkta 7 000 rizikingų Lietuvos įmonių, kurios kas mėnesį privalo pateikti gaunamų ir išrašomų PVM sąskaitų faktūrų duomenis. Dėl taikomų lengvatų kiekvienais metais į biudžetą nepatenka apie 150 mln. Eur.

5-ame paveiksle pavaizduotas mažų ir vidutinių įmonių sumokamo PVM santykis su stambiomis įmonėmis.

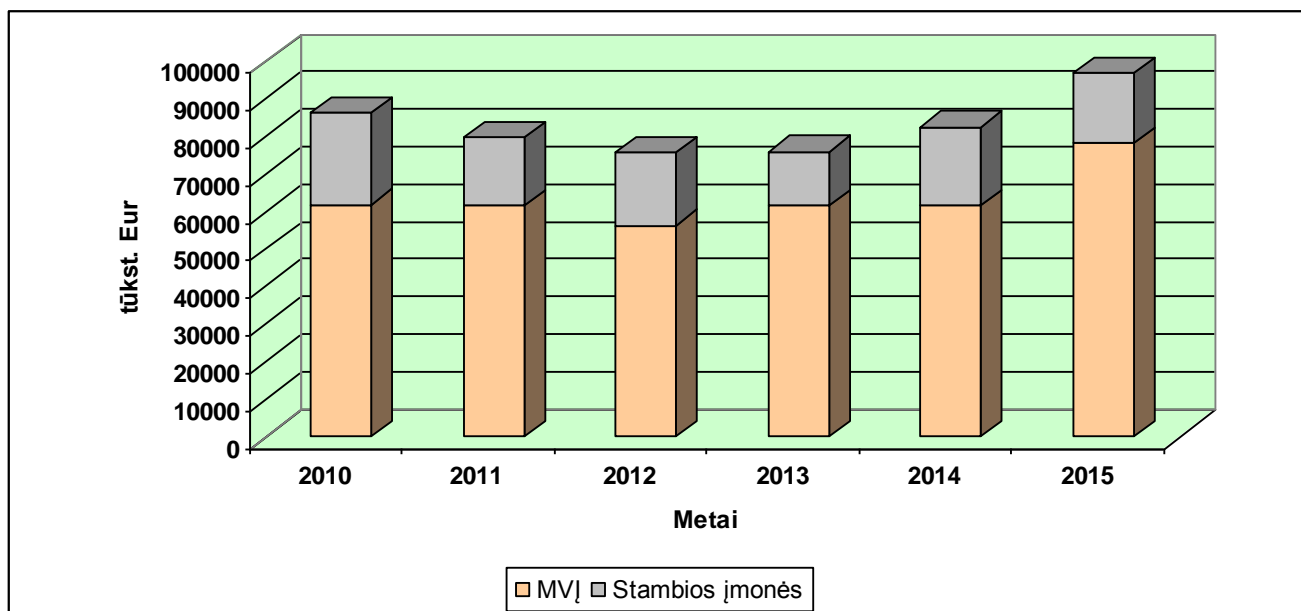
5 pav. MVĮ PVM santykis su stambiomis įmonėmis (sudaryta pagal LR statistikos departamentą)

23-oje lentelėje pateikti duomenys kaip kito MVĮ sumokėtas nekilnojamojo turto mokestis ir jo santykis su biudžeto pajamomis. Galima matyti, kad šis mokestis yra vienas iš mažiausių įtaką darančių biudžeto pajamų dydžiui.

23 lentelė. NT mokesčio kitimas 2010-2015 m. pagal įmonės dydį (tūkst. Eur) (pagal LR statistikos departamentą)

Metai	Labai maža įmonė	Maža įmonė	Vidutinė įmonė	Viso MVĮ	Viso biudžeto pajamų dalis (%)
2010	25632	18170	17983	61785	1,1
2011	37250	14367	9939	61556	0,9
2012	26499	17214	12513	56226	0,8
2013	35567	14723	11283	61573	0,9
2014	29078	17430	15161	61669	0,8
2015	37212	21803	19159	78174	1,2

Nekilnojamojo turto mokestis pradėjo kilti nuo 2013 m., nes buvo padidintas mokesčio tarifo intervalas nuo 0,3 iki 3 proc. nekilnojamojo turto mokestinės vertės. Iki 2013 m. sausio 1 d. intervalas buvo nuo 0,3 iki 1 proc. nekilnojamojo turto mokestinės vertės. 6-ame paveiksle grafiškai pavaizduota turto mokesčio kitimas ir MVĮ ir stambių įmonių sumokėto mokesčio santykis.

6 pav. MVĮ NT mokesčio santykis su stambiomis įmonėmis (sudaryta pagal LR statistikos departamentą)

Valstybinio socialinio draudimo įmokos yra vienos iš didžiausių. 24-oje lentelėje matyti, kad kiekvienais metais jos auga. VSD įmokos tiesiogiai priklauso nuo didėjančios mėnesinės minimalios algos ir nuo darbo vietų skaičiaus didėjimo.

24 lentelė. VSD įmoky kitimas 2010-2015 m. pagal įmonės dydį (tūkst. Eur) (pagal LR statistikos departamentą)

Metai	Labai maža įmonė	Maža įmonė	Vidutinė įmonė	Viso	Viso biudžeto pajamų dalis (%)
2010	144326	320695	406460	871481	15,0
2011	159867	347081	461181	968129	15,0
2012	173992	388395	489947	1052334	14,9
2013	200925	435205	529331	1165461	16,4
2014	219913	464548	575586	1260047	17,2
2015	232409	477730	581023	1291162	19,7

Akcizai sudaro apie 15 proc. Lietuvos biudžeto pajamų (žr. 25 lentelę). Žymesnis akcizų surinkimo į biudžetą padidėjimas pastebimas 2014 m. Tai įtakoti galėjo tais pačiais metais padidintas cigarečių ir alkoholio akcizų tarifas. Manoma, kad 2015 m. į biudžetą buvo surinkta daugiau akcizų dėl tais metais taikomų priemonių sumažinti nelegalią akcizinių prekių prekybą. Dėl šios taikomos priemonės smarkiai išaugo cigarečių ir dyzelinių degalų pardavimai legaliose rinkose.

25 lentelė. Akcizų kitimas 2010-2015 m. (tūkst. Eur) (pagal LR statistikos departamentą)

Metai	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Akcizai (tūkst. Eur)	860748	899770	945406	976455	1042167	1126631
Viso biudžeto pajamų dalis (%)	15,0	13,9	13,5	13,8	14,3	17,2

Naudojantis aukščiau pateiktais duomenimis apie sumokėtus atskirų rūšių mokesčius į biudžetą, sudaryta 26 lentelė, kurioje pateikti mokesčių naštos rodikliai. Bendra mokesčio našta – tai surinktų į biudžetą mokesčių ir BVP santykis. X_1 , X_2 , X_3 , X_4 , X_5 – tai įmonių pagrindinių mokesčių ir BVP santykis.

26 lentelė. Mokesčių naštos rodiklis (proc. nuo BVP)

Metai	Bendra mokesčių našta (%)	Pelno mokestis (%)	Pridėtinės vertės mokestis (%)	Nekilnojamojo turto mokestis (%)	Akcizai (%)	Valstybinis socialinis draudimas (%)
	Y	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5
2010	28,2	1,0	7,7	0,3	3,1	9,3
2011	31,3	0,8	8,0	0,3	2,9	10,3
2012	31,5	1,3	7,7	0,2	2,9	10,2
2013	28,4	1,4	7,4	0,2	2,8	8,1
2014	27,9	1,4	7,5	0,2	2,8	8,0
2015	26,1	1,5	7,6	0,3	3,0	8,5

Naudojantis 26-oje lentelėje pateiktais duomenimis, apskaičiuojamas koreliacijos koeficientas ir surandama p reikšmė. Gauti duomenys pateikiami 27-oje lentelėje.

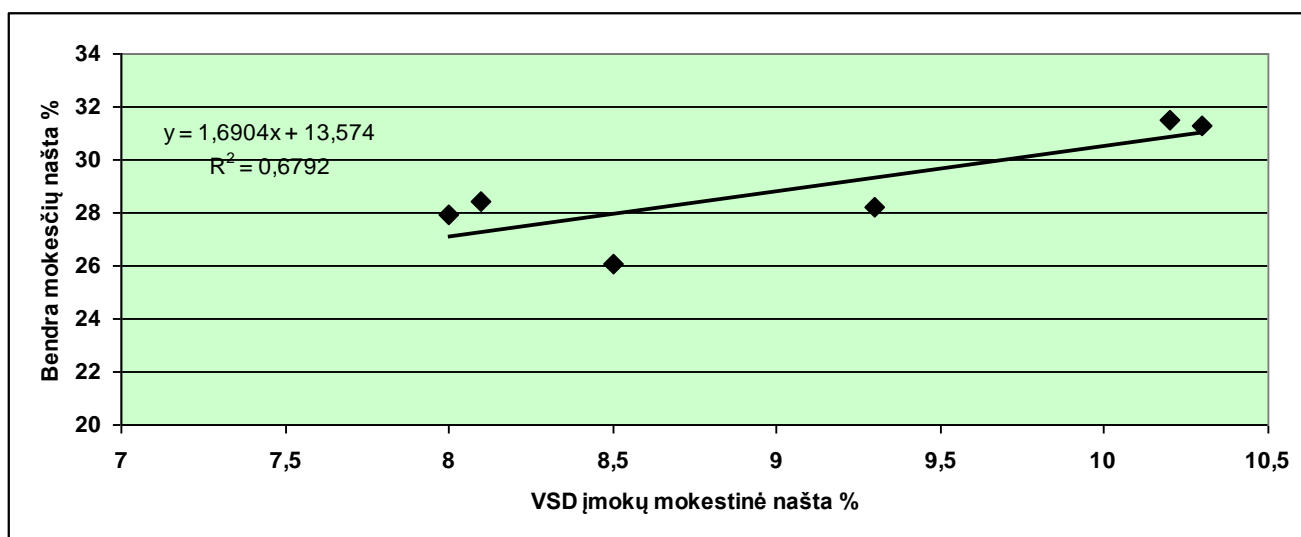
27 lentelė. Koreliacinės analizės rodikliai

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5
Koreliacijos koeficientas (r)	-0,592	0,619	-0,191	-0,220	0,824
Ryšio stiprumas	Vidutinis	Vidutinis	Labai silpnas	Labai silpnas	Stiprus
Reikšmingumo koeficientas (p)	0,216	0,190	0,717	0,767	0,044
Reikšmingumo lygmuo (α)	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05
Ryšio reikšmingumas	Nereikšmingas	Nereikšmingas	Nereikšmingas	Nereikšmingas	Reikšmingas

Iš 27-os lentelės matyti, kad bendra mokesčių našta labiausiai įtakoja socialinio draudimų įmokos, kadangi koreliacijos koeficientas labiausiai priartėjęs prie 1. Silpniausias ryšys yra su akcizais ir nekilnojamojo turto mokesčiu. Matome, kad ne visi koeficientai yra teigiami, o tai reiškia kad tam tikriems mokesčiams didėjant bendroji mokesčių našta mažėja. Kadangi socialinio draudimo įmokų p koeficientas nėra didesnis už 0,05, galima teigti, kad šis ryšys yra reikšmingas.

Toliau kintamųjų ryšys nustatomas naudojant tiesinės regresijos modelį (žr. 7 pav.) pagal formulę:

$$y = 1,69x + 13,574$$

7 pav. Ryšys tarp bendros mokesčių naštos ir VSD įmokų

Patikrinti ar duomenys atitinka tiesinės regresijos lygtį surandamas determinacijos koeficientas:

$$R^2 = 0,679$$

Kuo determinacijos koeficiento reikšmė arčiau 1, tuo tiksliau duomenys atitinka tiesinės regresijos lygtį. Šiuo atveju galima teigti, kad regresijos modelio taikymas yra gana tikslus.

Jau išsiaiškinome, kad bendrą mokestinę naštą labiausiai įtakoja VSD įmokos. Kaip žinoma, VSD įmokų dydis didėja kylant darbo užmokesčiui. Tad toliau bandysime išsiaiškinti ar yra ryšys tarp didėjančios MMA ir naujai įregistruojamų MVĮ skaičiaus (žr. 28 lentelę).

28 lentelė. MMA (Eur) ir įsteigiamų MVĮ kitimas 2010-2015 m. (pagal LR statistikos departamentą)

Metai	MMA (Eur)	Labai maža įmonė	Maža įmonė	Vidutinė įmonė
	Y	X_1	X_2	X_3
2010	232	6967	195	11
2011	232	8326	232	8
2012	246	12815	195	8
2013	290	11478	178	7
2014	300	11963	176	4
2015	325	8103	158	10

Naudojantis 28-oje lentelėje pateiktais duomenimis, apskaičiuojamas koreliacijos koeficientas ir surandama p reikšmė. Gauti duomenys pateikiami 29-oje lentelėje.

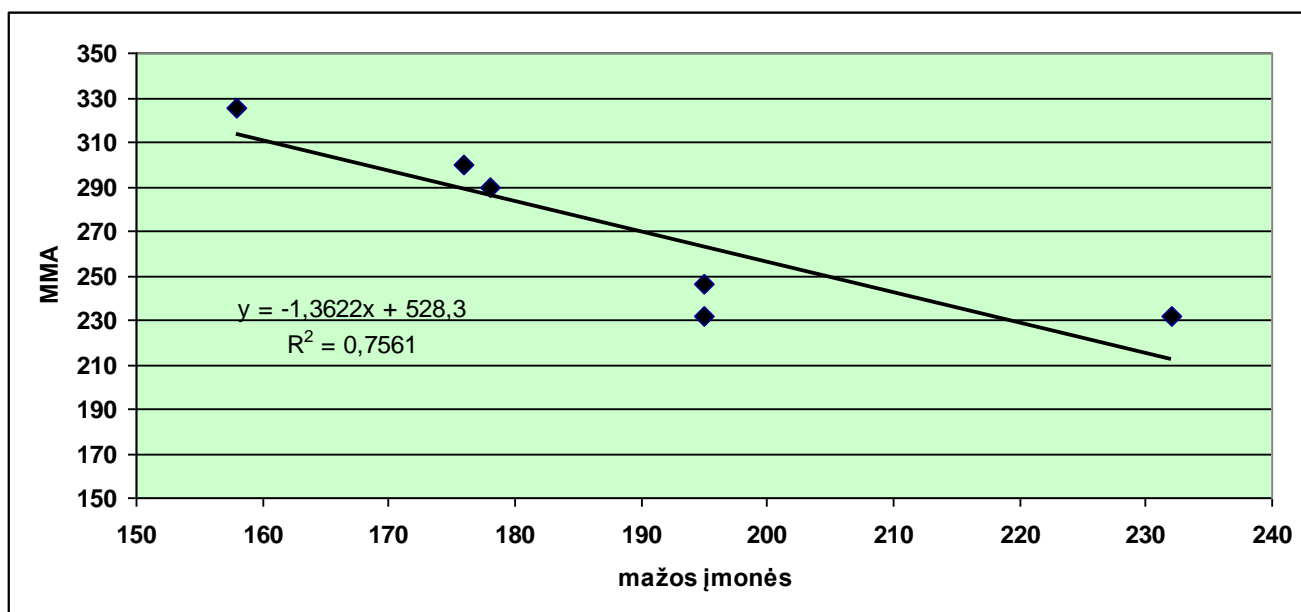
29 lentelė. Koreliacinės analizės duomenys

	X_1	X_2	X_3
Koreliacijos koeficientas (r)	0,200	-0,870	-0,298
Ryšio stiprumas	Silpnas	Stiprus	Silpnas
Reikšmingumo koeficientas (p)	0,704	0,024	0,566
Reikšmingumo lygmuo (α)	0,05	0,05	0,05
Ryšio reikšmingumas	Nereikšmingas	Reikšmingas	Nereikšmingas

Iš 29-os lentelės matyti, kad teigiamas ryšys yra tik tarp MMA ir labai mažų įmonių. Tai reiškia, kad didėjant MMA, daugėjo ir naujai įregistruojamų įmonių skaičius. Neigiamas ryšys yra tarp MMA ir mažų, vidutinių įmonių. Tačiau stiprus ryšys yra tik tarp MMA ir mažų įmonių, nes koreliacijos koeficientas – 0,870 yra labiausiai priartėjęs prie -1. Taip pat suradę p koeficientą, matome, kad ryšys yra reikšmingas, kadangi yra mažesnis už 0,05.

Toliau kintamųjų ryšys tarp MMA ir mažų įmonių nustatomas naudojant tiesinės regresijos modelį (žr. 8 pav.). Naudojama formulė:

$$y = 1,362x + 528,3$$

8 pav. Ryšys tarp naujai įregistruotų mažų įmonių ir MMA

Patikrinti ar duomenys atitinka tiesinės regresijos lygtį surandamas determinacijos koeficientas:

$$R^2 = 0,756$$

Kuo determinacijos koeficiento reikšmė arčiau 1, tuo tiksliau duomenys atitinka tiesinės regresijos lygtį. Šiuo atveju galima teigti, kad regresijos modelio taikymas yra gana tikslus.

4.2. Anketinės apklausos analizė

II etapas

Atlikę kiekybinį tyrimą ar yra ryšys tarp mokesčių tarifų ir SVV plėtros ir kokie mokesčiai labiausiai įtakoja MVĮ veiklą, bandysime išsiaiškinti ar statistiniai duomenys sutampa su apklausos metu gautais duomenimis.

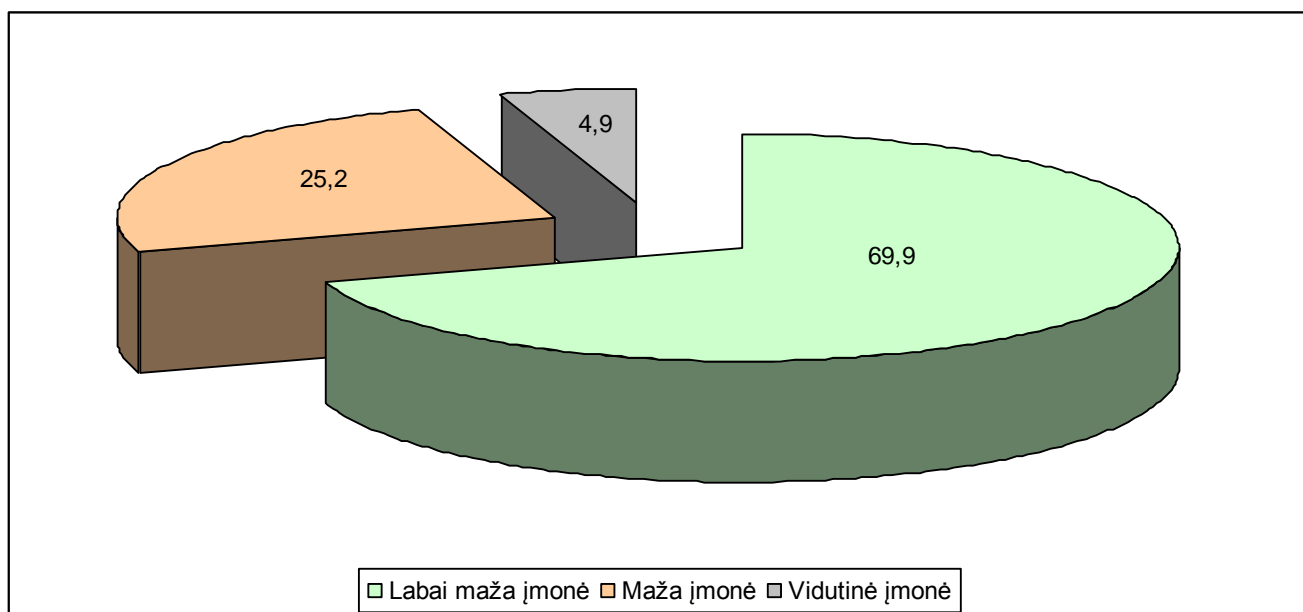
Pagal veiklos vykdymo teisinę formą, apklausoje dalyvavo:

- AB arba UAB (69,9 proc.);
- Individuali veikla su verslo liudijimu (11,7 proc.);
- Individuali įmonė (8,7 proc.);
- Individuali veikla su individualios veiklos pažyma (4,9 proc.)

- Mažoji bendrija (3,9 proc.);
- Žemės ūkio bendrovė (1 proc.).

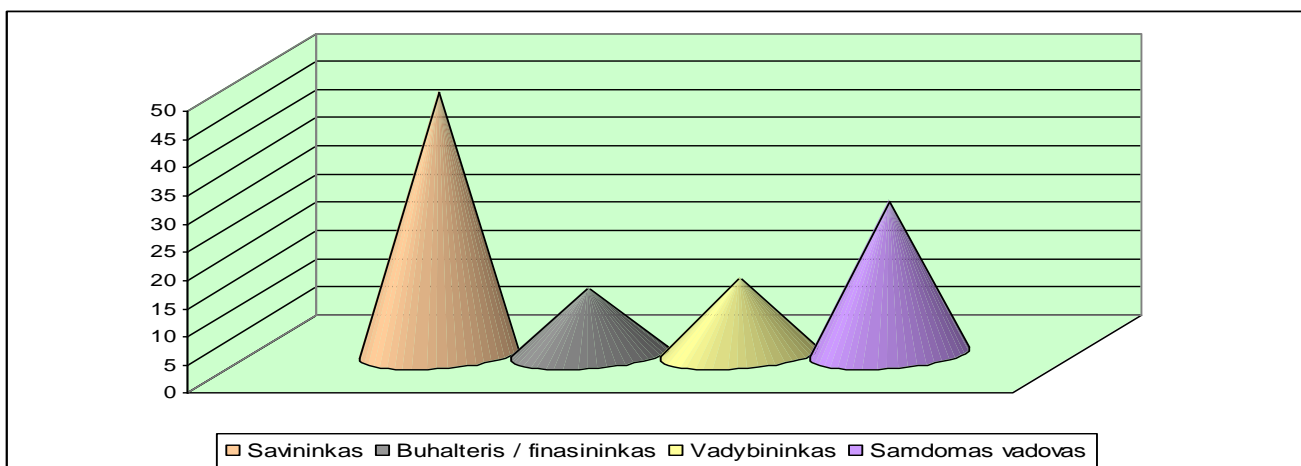
Apklausoje daugiausiai dalyvavo labai mažų įmonių (69,9 proc.), kurių darbuotojų skaičius neviršija 9, metinė apyvarta ne didesnė nei 2 mln. Eur ir turto balansinė vertė neviršija 1,5 mln. Eur. 25,2 proc. mažų įmonių, kurių darbuotojų skaičius yra nuo 10 iki 49, metinės pajamos ne didesnės kaip 7 mln. Eur, o įmonės turto balansinė vertė iki 5 mln. Eur. 4,9 proc. tyrime dalyvavusių įmonių yra vidutinės, kurių metinės pajamos yra iki 40 mln. Eur, darbuotojų skaičius – nuo 50 iki 249, o įmonės turto balansinė vertė neviršija 27 mln. Eur (žr. 9 pav.).

9 pav. Tyrime dalyvavusios įmonės pagal dydį

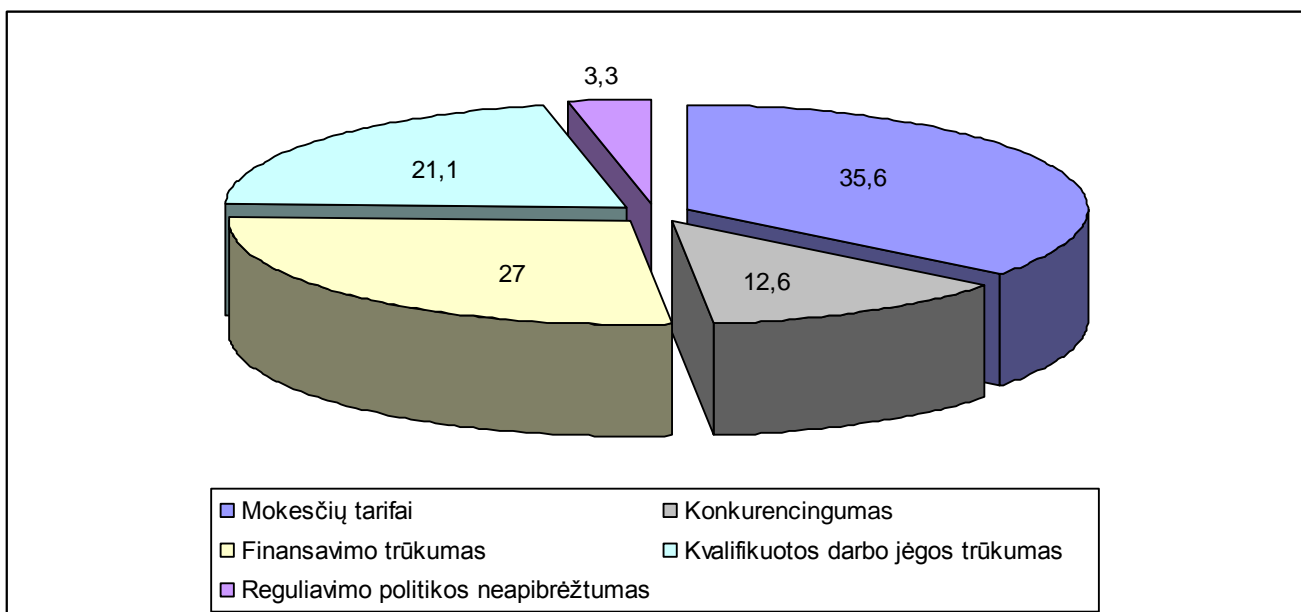
44,7 proc. respondentų veiklą vykdo nuo 1 iki metų, 30,1 proc. – iki vieno metų, o 25,2 proc. – daugiau kaip 5 metus.

10-ame paveiksle pateikiamos anketą pildžiusių asmenų pareigos. Tarp šių keturių atsakymo variantų, taip pat buvo pasirinkimas „Kita“, tačiau niekas savo varianto nepateikė. Kadangi daugiausia duomenis pateikė labai mažų įmonių atstovai, suprantama, kodėl tiek daug anketų pildė patys savininkai. Dažnai tokiose mažose įmonėse tik ir būna keli darbuotojai.

10 pav. Anketą, pildžiusių asmenų pareigos.

11-ame paveiksle pavaizduoti veiksniai, įtakojantys verslo vykdymą ir plėtrą. 35,6 proc. respondentų teigia, kad didžiausią įtaką verslui daro dideli mokesčių tarifai. Antroje ir trečioje vietose išskirtos problemos yra finansavimo (27 proc.) ir kvalifikuotos darbo jėgos (21,1 proc.) trūkumas. Mažiau svarbią įtaką daro konkurencingumas (12,6 proc.) ir reguliavimo politikos neapibrėžtumas.

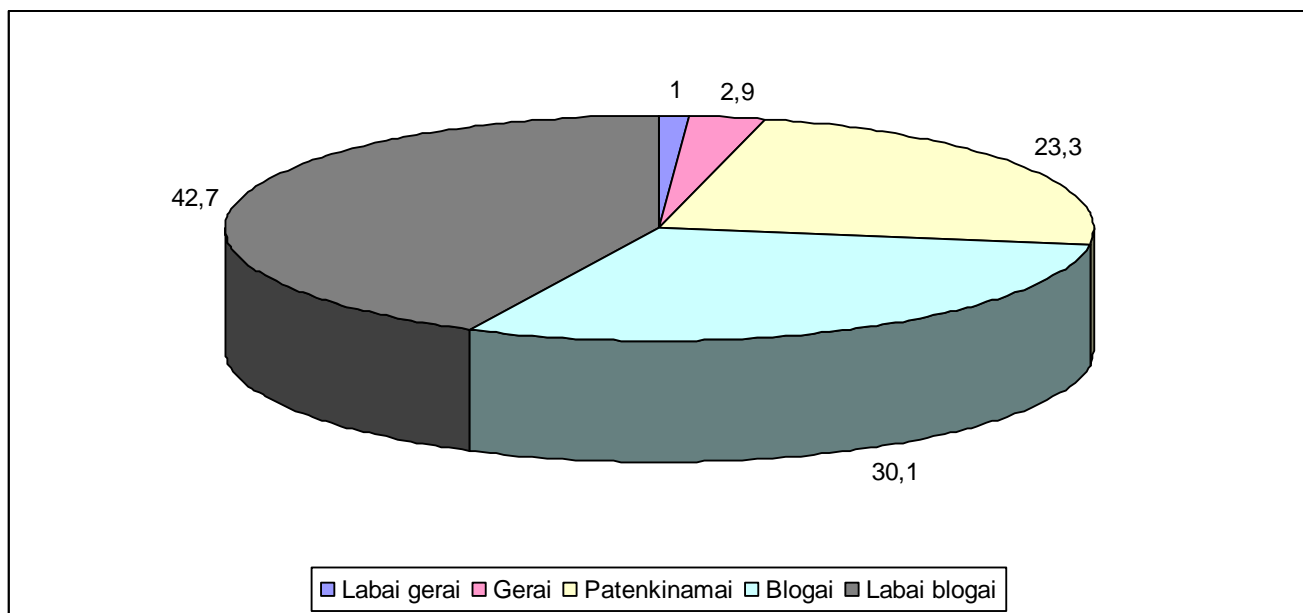

11 pav. Veiksniai, įtakojantys SVV plėtrą

Kad mokesčiai turi tiesioginę įtaką įmonės veiklos rezultatams, atsakė 76,7 proc. respondentų, iš dalies įtakoja 19,4 proc. įmonių veiklą ir 3,9 proc. turi mažai įtakos.

Beveik vienareikšmiškas atsakymas buvo į klausimą ar mokesčiai yra pagrindinė problema versle. 95,1 proc. verslu užsiimančių žmonių atsakė, kad tai yra pagrindinė problema.

72,8 proc. verslininkų Lietuvos mokesčių sistemą vertina blogai arba labai blogai. 23,3 proc. vertina patenkinamai ir tik 3,9 proc. vertina gerai arba labai gerai (žr. 12 pav.).

12 pav. Lietuvos mokesčių sistemos vertinimas

Respondentai buvo paprašyti įvertinti mokesčių sistemos problemas pagal svarbą (žr. 13 pav.).

Sudėtingi mokesčius reglamentuojantys įstatymai. 90,3 proc. respondentų mano, kad tai yra labai svarbi arba svarbi problema. Kai kuriuos mokesčių įstatymus arba tam tikras dalis yra sunku suprasti ir kartais netgi girdima nuomonė, kad įstatymai taip kuriami specialiai, kad reikalui esant, būtų palikta terpė tam tikram interpretavimui ir įstatymo pritaikymo reikiama linkme. Dėl šio dalyko kyla nemažai teisminių ginčų. 9,7 proc. mano kad tai yra nelabai svarbu arba visiškai nesvarbu.

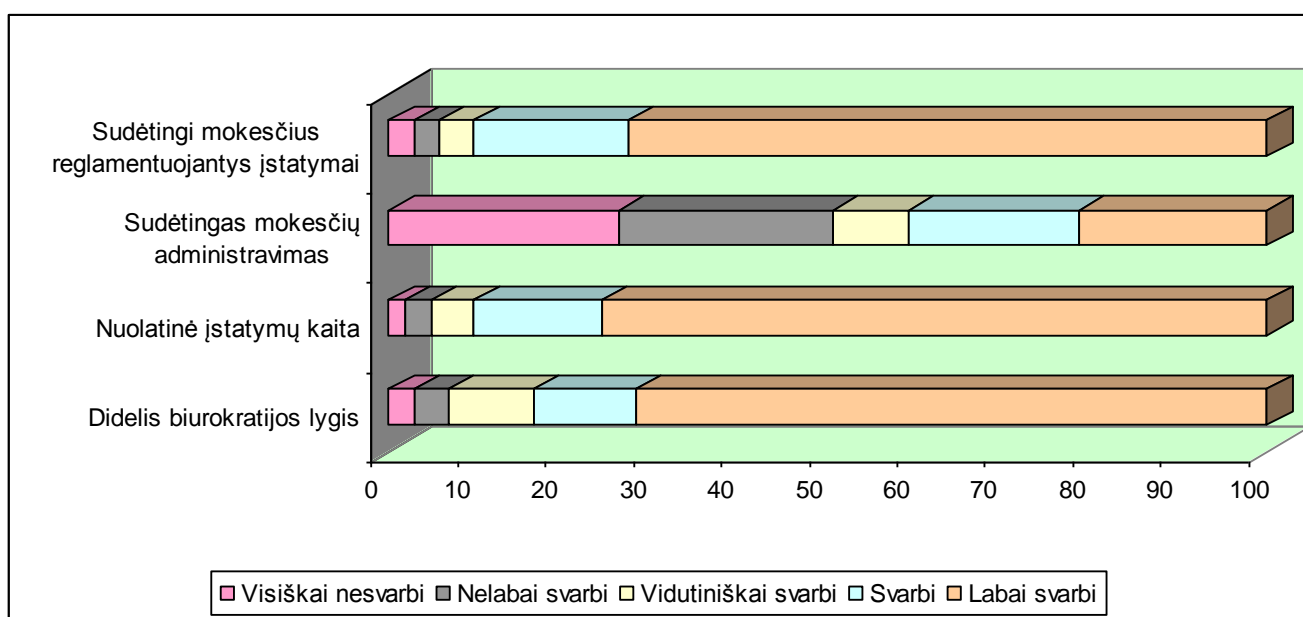
Sudėtingas mokesčių administravimas. Kad tai yra svarbu arba labai svarbu mano tik 40,8 proc. respondentų. Vidutiniškai svarbu tai atrodo 8,7 proc. verslininkų, o 50,5 proc. mano, kad tai nelabai svarbi arba visiškai nesvarbi problema. Kaip mokesčių administravimo problemą, galima paminėti nuo 2016 m. spalio 1 d. pradėtą naudoti privalomą išmaniają mokesčių administravimo sistemą i.MAS bei posistemius i.VAZ (važtaraščių) ir i.SAF (sąskaitų faktūrų). Vienas iš šios sistemos tikslų, kaip teigia VMI prie LR FM, yra mažinti administracinę naštą mokesčių mokėtojams. Tačiau mokesčių mokėtojų reakcija gavosi priešinga. Ypač labai mažoms įmonėms prireikė sąlyginai nemažų investicijų į tam tikrų programų sukūrimą, kad duomenys automatiškai būtų perduodami į i.MAS arba papildomų išlaidų didinant darbuotojo, kuris duomenis suvedinės „rankiniu“ būdu, darbo krūvį.

Nuolatinė įstatymų kaita. 90,3 proc. respondentų mano, kad tai yra svarbu arba labai svarbu, 4,9 proc. tai yra vidutiniškai svarbu, o 4,8 proc. mano kad tai yra nelabai svarbu arba visiškai nesvarbu. Pvz. 2016 m. lapkričio 16 d. LR vyriausybė priėmė naują tvarką dėl pajamų, gautų iš veiklos

su verslo liudijimo, apmokestinimo tvarka. Nutarimas buvo priimtas metų gale, tačiau bus taikomas apskaitant pajamas nuo 2016 m. pradžios.

Didelis biurokratijos lygis. Kad tai svarbi arba labai svarbi problema, mano 83,5 proc. apklaustųjų, 9,7 proc. mano, kad tai yra vidutiniškai svarbu, 6,8 proc., kad tai nelabai svarbi arba visiškai nesvarbi problema.

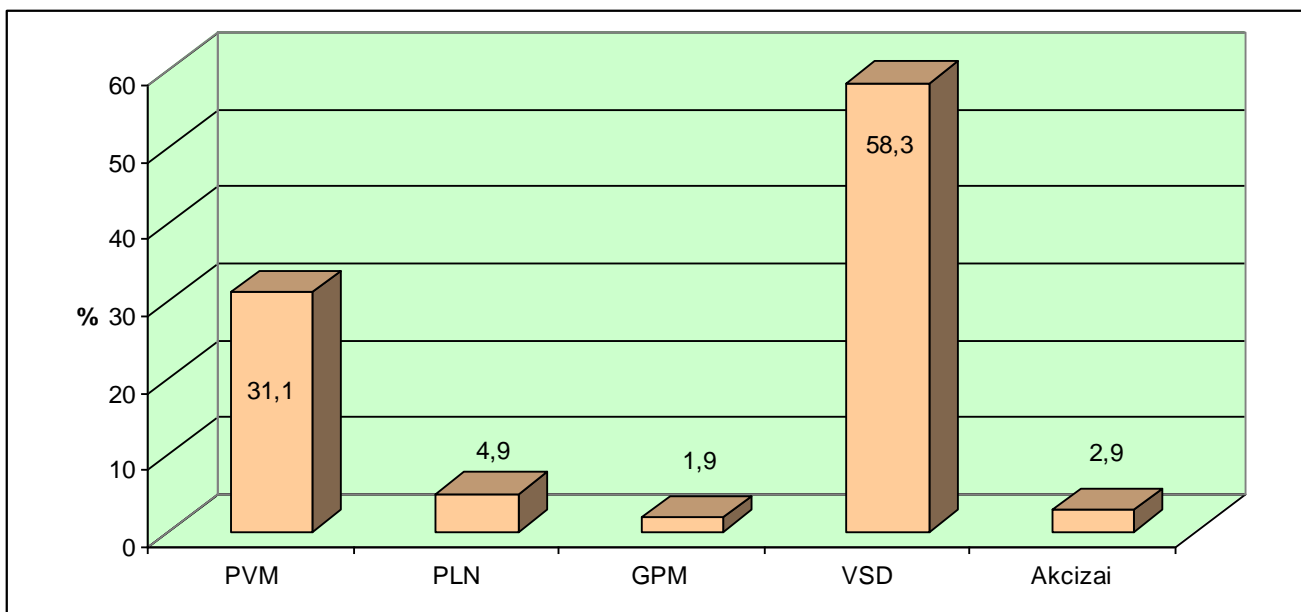
Išanalizavus šį paveikslą, matome, kad mažiausiai svarbu yra sudėtingas mokesčių administravimas, tačiau dauguma mokesčių mokėtojų pritaria, kad mokesčių sistema turi daug trūkumų.

13 pav. Mokesčių sistemos problemos

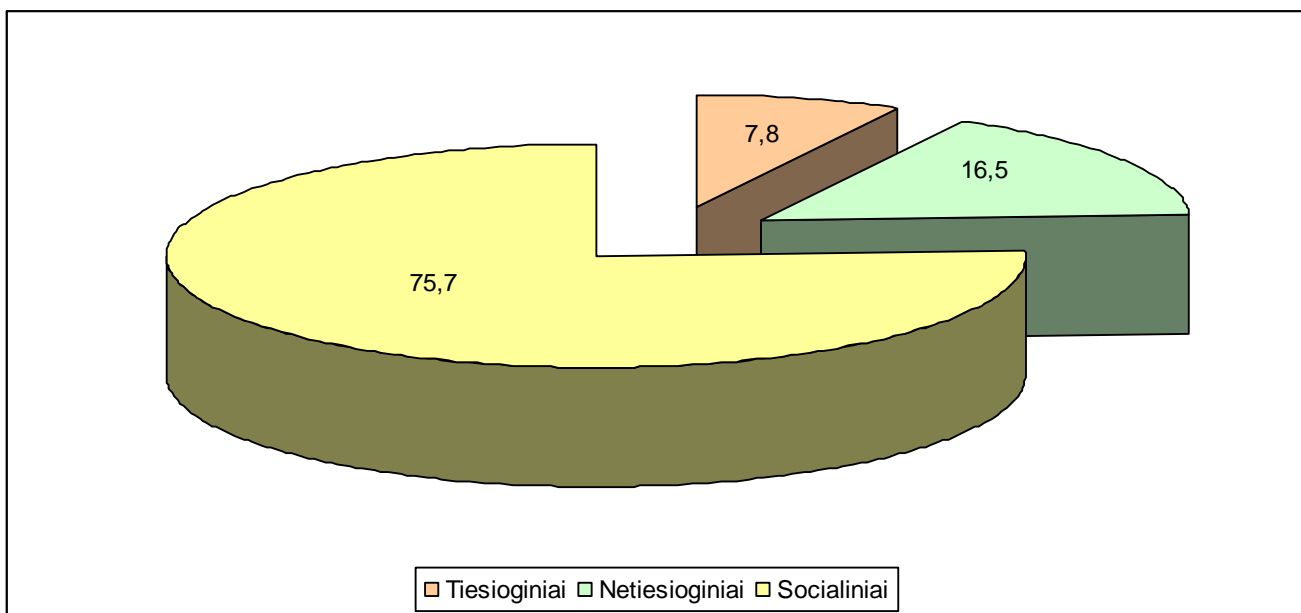
Į klausimą kokius mokesčius moka įmonė, atsakymai pasiskirstė maždaug vienodai. Tik akcizus moka 4 proc. respondentų.

14-ame paveiksle pavaizduota kokių mokesčių verslu užsiimantys asmenys sumoka daugiausiai. Akivaizdžiai matoma, kad didžiausios yra VSD įmokos (58,3 proc.) ir PVM (31,1 proc). Likusių mokesčių atsiskyrimas nuo šių dviejų yra labai didelis: pelno mokestis 4,9 proc., GPM 1,9 proc., o akcizai tik 2,9 proc. Pagal LR finansų ministerijos metines ataskaitas, akcizai sudaro gana didelę dalį biudžeto. Pagal šios apklausos duomenis didžiausias mokestis yra akcizai tik 2,9 proc. dėl to, kad apklausoje dalyvavo iš viso tik 4 proc. įmonių mokančių akcizus.

14 pav. MVĮ mokami mokesčiai

Kad mokestinė našta yra didžiausia socialinio draudimo įmokų, atsakė 75,7 proc. verslo atstovų. 16,5 proc. atsakė, kad didžiausią našta sudaro netiesioginiai mokesčiai, tokie kaip PVM ir Akcizai. 7,8 proc. respondentų sunkiausia yra mokėti tiesioginius mokesčius – GPM, Pelno, nekilnojamojo turto (žr. 15 pav.).

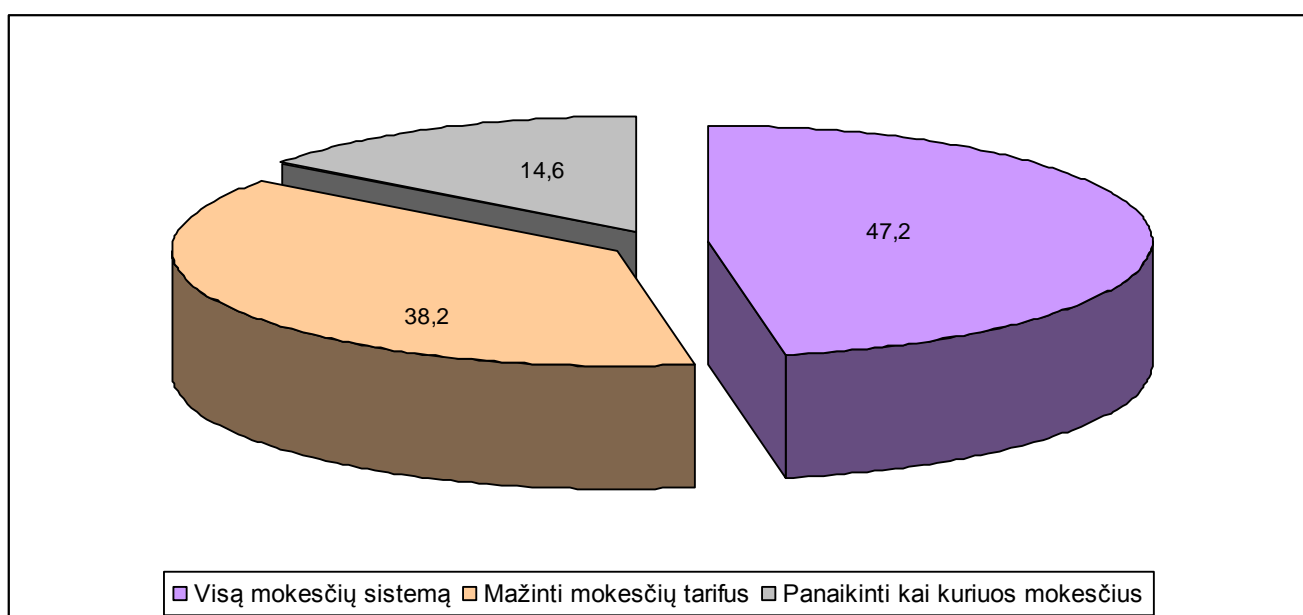

15 pav. Mokestinė našta

Į klausimą „kas turėtų keistis, kad įmonėms mokesčio našta sumažėtų“ buvo pateikti 5 atsakymo variantai:

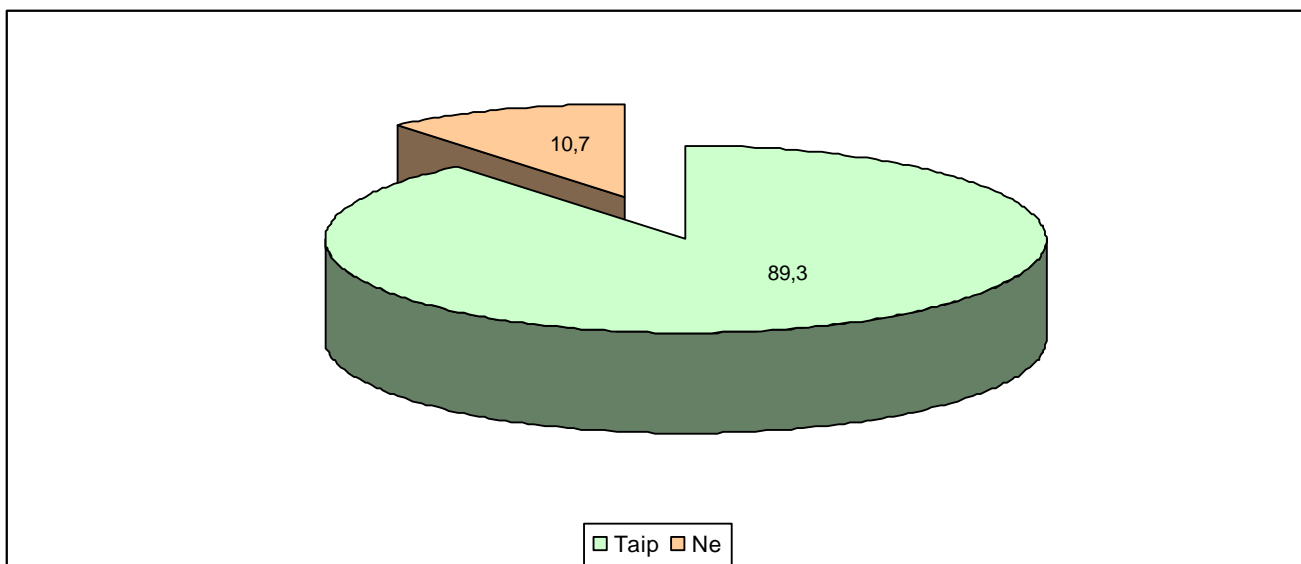
- mažėti mokesčio tarifai;
- panaikinti kai kuriuos mokesčius,
- visa Lietuvos mokesčių sistema;
- nieko nereikia keisti;
- kita.

Didžiausia dalis verslininkų – 47,2 % mano, kad reikia keisti visą Lietuvos mokesčių sistemą. 38,2 % mano, kad turi mažėti mokesčių tarifai, 14,6 % - kad reikėtų panaikinti kai kuriuos mokesčius. Atsakymo, kad keisti nieko nereikia, nepasirinko nei vienas mokesčių mokėtojas (žr. 16 pav.).

16 pav. Sprendimai SSV plėtrai

17-ame paveiksle vaizduojama, ar turėtų įtaką verslo plėtrai pagrindinio mokesčio sumažinimas. Didžiausią mokesčio našta sukeliančio mokesčio žymus tarifo sumažinimas, 89,3 proc. verslininkų turėtų įtakos verslo plėtrai ir tik mažos dalies (10,7 proc) įmonių tai neįtakotų.

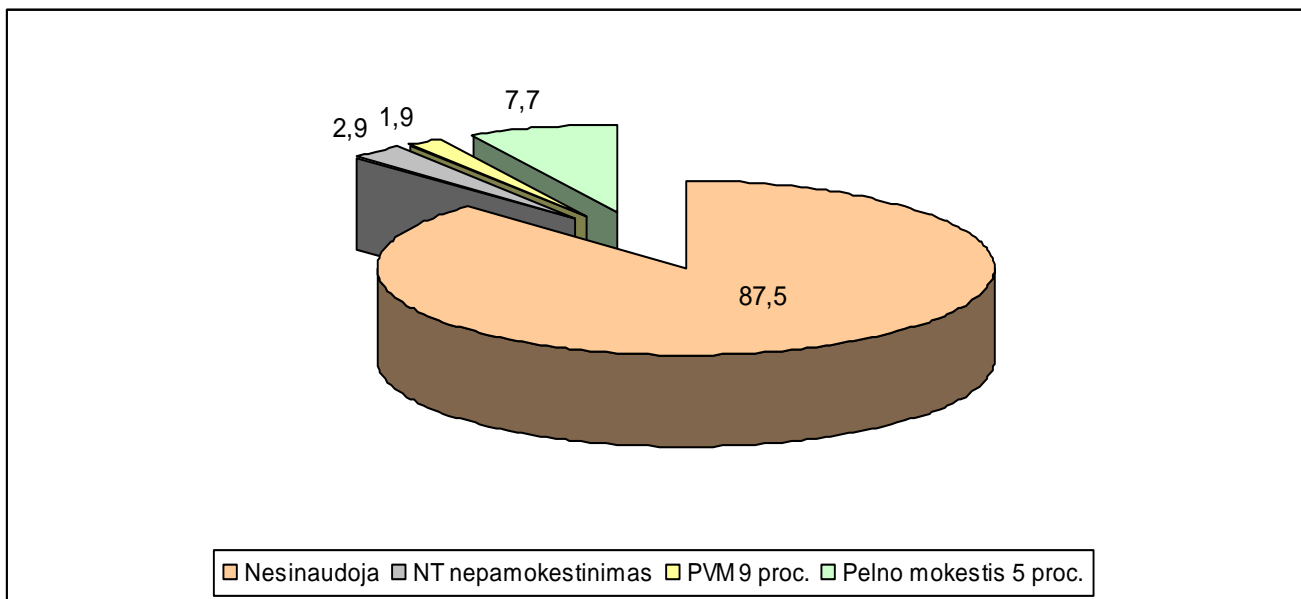

17 pav. Didžiausios mokesčių naštos įtaka verslo plėtrai

Sekantis klausimas buvo dėl lengvatų naudojimo. Buvo išvardintos pagrindinės lengvatos, taikomos įmonėms, ir pateikti šie atsakymo pasirinkimo variantai:

- Pelno mokestis 5 proc.;
- Pelno mokestis 0 proc.;
- PVM 9 proc.;
- PVM 5 proc.;
- PVM 0 proc.;
- Nekilnojamojo turto neapmokestinimas;
- Akcizų lengvatos;
- Lengvatomis įmonė nesinaudoja.

Atsakymai pavaizduoti 18-ame paveiksle.

18 pav. Lengvatos, kuriomis naudojasi įmonės.

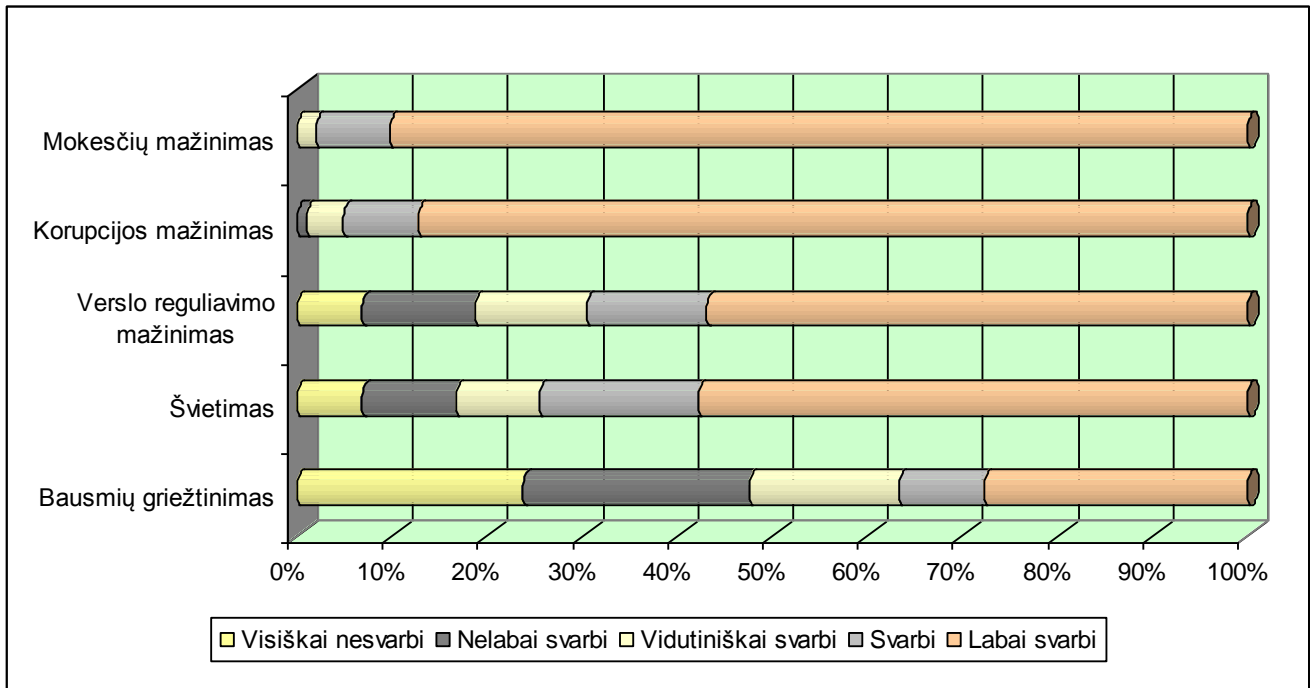
Pagal 18-a paveikslą, matome, kad didžiausia dalis (87,5 proc.) įmonių nesinaudoja jokiais mokesčių lengvatomis. 7,7 proc. moka lengvatinį 5 proc. pelno mokesčio tarifą. Šis tarifas taikomas labai mažoms įmonėms, bet tik toms, kurių darbuotojų skaičius neviršija 10 ir metinės pajamos yra ne didesnės nei 300 000 Eur. Taip pat ši lengvata taikoma žemės ūkio veiklą vykdančioms įmonėms, bet tik tuo atveju jei pajamos būtent iš žemės ūkio veiklos sudaro daugiau nei 50 proc. visų metinių pajamų. Kadangi šią anketą pildė tik 1 proc. žemės ūkio bendrovių, galima spręsti, kad šią lengvatą prisitaiko labai mažos įmonės.

Nekilnojamojo turto mokesčiu neapmokestinama tik 2,9 proc. tyrime dalyvavusių įmonių. Galima daryti prielaidą, kad šiuo mokesčiu nepamokestinami fiziniai asmenys, vykdančys individualią veiklą, arba įmonės teikiančios laidojimo paslaugas, sveikatos priežiūras paslaugas arba jų metinės pajamos iš žemės ūkio yra daugiau nei 50 proc. visų pajamų.

Lengvatiniu 9 proc. PVM tarifu naudojasi 1,9 proc. įmonių. Galima manyti, kad šios įmonės teikia apgyvendinimo, keleivių vežimo paslaugas arba vykdo prekybą knygomis bei periodiniais ir neperiodiniais leidiniais.

Šešėlinė ekonomika užima tą rinkos dalį, kurioje galėtų plėstis smulkusis ir vidutinis verslas. Toliau buvo paprašyta pagal svarbą įvertinti priemones kovai su šešėline ekonomika.

19 pav. Priemonės prieš šešėlinę ekonomiką.

19-ame paveiksle pateiktos 5 priemonės kovai su šešėline ekonomika.

Mokesčių mažinimas. 98 proc. mano, kad tai yra svarbi arba labai svarbi priemonė šešėlinės ekonomikos klausimu. 2 proc. mano, kad tai yra vidutiniškai svarbi priemonė, tačiau nei vienas respondentas nemano, kad tai yra nelabai svarbu ar visiškai nesvarbu.

Korupcijos mažinimas. Kad korupcijos mažinimas yra svarbus kovai su šešėline ekonomika, mano 95,1 respondentų, 3,9 proc. mano, kad tai vidutiniškai svarbu ir tik 1 proc. – kad tai nelabai svarbi priemonė.

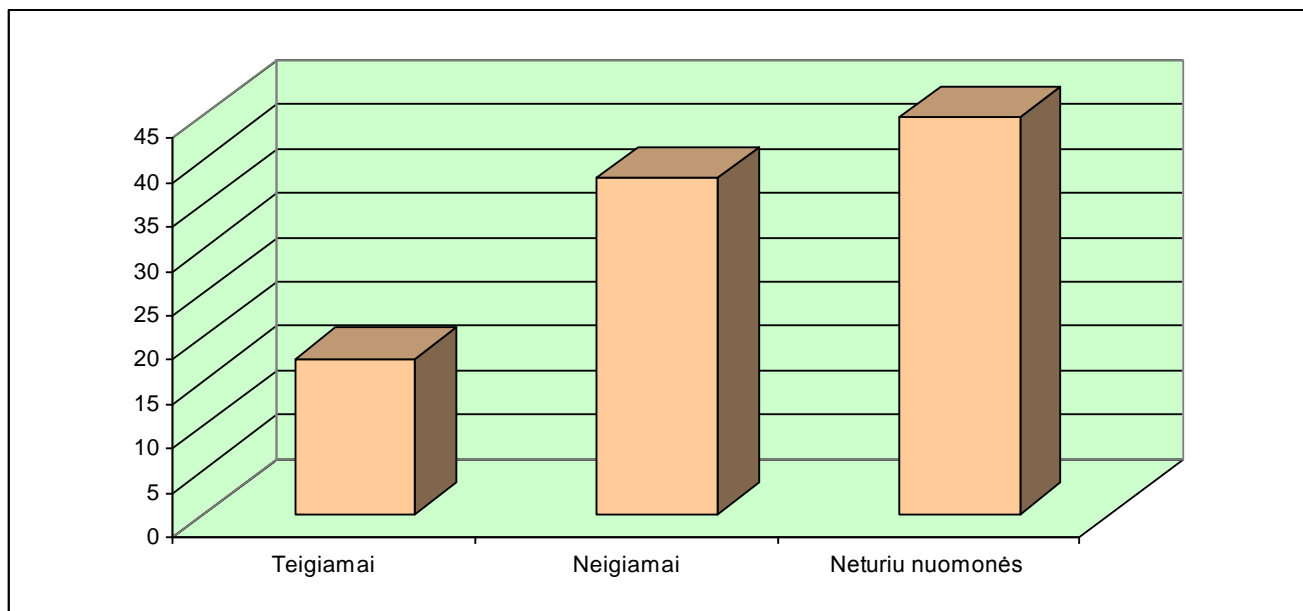
Verslo reguliavimo mažinimas. Kad tai svarbi ir labai svarbi priemonė mano 69,6 proc. respondentų, po 11,8 proc. mano, kad tai vidutiniškai arba nelabai svarbi priemonė, o 6,9 proc. – visiškai nesvarbi.

Švietimas. 83,3 proc. mano, kad švietimo trūkumas taip pat turi įtakos šešėlinės ekonomikos vykdymui. 16,7 proc. mano kad švietimas visiškai neįtakotų šešėlinės ekonomikos mažinimo.

Bausmių griežtinimas. Kad ši priemonė svarbi ar labai svarbi mano 36,6 proc. apklaustųjų, 15,8 proc. mano, kad tai vidutiniškai svarbu, o 47,6 proc. mano, kad ši priemonė yra nelabai ar visiškai nesvarbi.

Išanalizavus 18 paveikslą, galima teigti, kad efektyviausia priemonė prieš šešėlinę ekonomiką yra mokesčių bei korupcijos mažinimas.

Paskutiniu klausimu buvo norima išsiaiškinti, kokia respondentų nuomonė apie verslininkus slepiančius mokesčius. 17,5 proc. vertina teigiamai, 37,9 proc. – neigiamai, 44,7 proc. šiuo klausimu neturi nuomonės. Manau, kad šis klausimai labai gerai atspindi verslininkų požiūrį į Lietuvos mokesčių sistemą. Galima manyti, kad tie respondentai, kurie atsakė „teigiamai“, ir patys gali slėpti mokesčius (žr. 20 pav.)

20 pav. Mokesčių slėpimo vertinimas

Apibendrinus, matome, kad pirmame tyrimo etape gautus rezultatus patvirtina antrajame tyrimo etape atliktos anketinės apklausos rezultatai. Statistinių duomenų vertinimas koreliacinės regresinės analizės metodu, parodė, kad didžiausias ryšys yra tarp bendros mokesčių naštos ir valstybinio socialinio draudimo įmokų. Toliau buvo nustatoma kuriam įmonių tipui VSD įmokos turi didžiausią naštą. Atlikti skaičiavimai parodė, kad didėjančios VSD įmokos neigiamai veikia mažas įmones, kuriu vidutinis metinis darbuotojų skaičius yra nuo 10 iki 49. Tiriant respondentų atsakymus, gautus anketinės apklausos būdu, taip pat nustatyta, kad didžiausią mokestinę naštą daro VSD įmokos.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Smulkusis ir vidutinis verslas yra pagrindinė rinkos dalis tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje. Jau daug metų ši įmonių grupė sudaro apie 99 proc. visų šalie įmonių ir sukuria didžiąją bendro vidaus produkto dalį. Pastaruosius šešis metus iš eilės mažos ir vidutinės įmonės sukuria apie 75 proc. visų Lietuvos įmonių sukuriamų darbo vietų. SVV daro pagrindinę įtaką nedarbo lygio mažėjimui, kas skatina vidinį naudojimą, mažina skurdo ir socialinės atskirties lygį. MVĮ veikia nacionalinės ekonomikos konkurencingumą ir tai yra pati mobiliusia ir elastingiausia įmonių grupė, galinti greitai prisitaikyti prie besikeičiančių politinių, ekonominių, socialinių sąlygų. Mažos įmonės ekonominius išteklius su daug mažesnėmis sąnaudomis gali perkelti iš žlungančio sektoriaus į besiplečiantį. Ši įmonė grupė greičiausiai reaguoja į rinkos paklausą ir gali greičiau nei stambios įmonės prisitaikyti prie naujovių bei pradėti kurti inovacinius produktus ar savo veikloje naudoti inovacines technologijas. Taip pat mažosios įmonės dažnai atsižvelgia į vidinės rinkos poreikius ir vartotojus aprūpina reikalingomis prekėmis ar paslaugomis. Dauguma MVĮ bendradarbiauja su didelėmis kompanijomis. Iš šio bendradarbiavimo gaunama abipusė nauda. Dažnai stambios įmonės iš mažų perka specifinius produktus, į kuriuos nesispecializuoja didžiųjų įmonių veikla. Taip stambios įmonės sutaupo finansiniu ir laiko atžvilgiu, o mažos ir vidutinės įmonės gauna galimybę plėsti savo veiklą. Matome, kokią naudą duoda smulkusis ir vidutinis verslas ir galime teigti, kad tai yra ekonomikos pagrindas ir labai svarbu sudaryti palankias sąlygas jam plėtotis.

2. Smulkiosios ir vidutinės įmonės daugelyje valstybių klasifikuojamos skirtingai, tačiau literatūroje aptinkami tokie pagrindiniai kriterijai, pagal kuriuos nustatomas įmonės dydis: vidutinis metinis darbuotojų skaičius, metinės įmonės pajamos ir įmonės turto balansinė vertė. Nuo 2003 m. Lietuvoje įmonių klasifikacija atitinka Europos Komisijos rekomendacijas.

3. 2010-2015 m. laikotarpiu metinis vidurkis veikiančių mažų ir vidutinių įmonių yra 69 000, o vidutinis metinis darbuotojų skaičius – 654 217. Labai mažų įmonių skaičius yra net 17 kartų didesnis nei vidutinių, tačiau vidutinėse įmonėse dirba 1,4 karto daugiau darbuotojų nei labai mažose įmonėse.

4. Didžiausias SVV įmonių skaičius yra Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse, o mažiausias – Telšių, Utenos ir Marijampolės apskrityse. Pagal darbuotojų skaičių apskrityse išsidėstymas yra atitinkamas įmonių skaičiui.

5. Pagal Lietuvos Respublikos įstatymus, verslą galima vykdyti arba įregistruojant individualią veiklą arba įsteigiant juridinį asmenį. Individuali veikla gali būti vykdoma su individualios veiklos pažyma arba su verslo liudijimu. Lietuvoje galimos tokios įmonių teisinės formos: individuali įmonė, akcinė bendrovė, uždaroji akcinė bendrovė, valstybės ar savivaldybės įmonė, kooperatinė bendrovė, žemės ūkio bendrovė, tikroji ūkinė bendrija, komanditinė ūkinė bendrija, mažoji bendrija, Europos ekonominių interesų grupė, Europos bendrovė, Europos kooperatinė bendrovė. 2016 m. pradžioje

daugiausiai veikė uždaryjusių akcinių bendrovių – 64967, individualių įmonių – 9896 ir mažųjų bendrijų – 3226. Įmonės skirstomos į dvi rūšis: ribotos civilinės atsakomybės ir neribotos.

6. Analizuojant literatūros šaltinius, randama daug problemų, su kuriomis susiduria SVV, tokių kaip: nepalankūs ir sudėtingi bei dažnai keičiami įstatymai. Taip pat finansavimo trūkumas arba brangiai kainuojantis finansavimas, bankai nelinkę duoti paskolas smulkiąjam verslui arba duoda su aukštomis palūkanomis. Verslą reguliuoja per daug institucijų, tad aukštas biurokratijos lygis taip pat nėra privalumas norint įsteigti arba plėsti jau esamą verslą. Pagrindinė problema, kuri buvo nustatyta šio darbo metu, tai dideli mokesčių tarifai.

7. Pagrindiniai įmonių mokami mokesčiai yra šie: pridėtinės vertės mokestis, gyventojų pajamų mokestis, pelno mokestis, privalomojo sveikatos draudimo įmokos, įmokos į garantinį fondą, valstybinio socialinio draudimo įmokos, akcizai.

8. Bendroji mokesčių našta tai yra santykis tarp BVP ir biudžeto pajamų. 2010-2015 m. laikotarpiu bendroji mokesčių našta svyravo nuo 26,1 proc. iki 31,5 proc. Koreliacinės regresinės analizės metodu buvo nustatyta, kad didžiausias ryšys yra tarp bendrosios mokesčių naštos ir valstybinio socialinio draudimo įmokų. Tuo pačiu metodu buvo siekiama išsiaiškinti, koks ryšys yra tarp didėjančių VSD įmokų ir atskirų dydžių įmonių grupių. Buvo nustatyta, kad stipriausias ryšys yra tarp VSD įmokų ir mažų įmonių, kurių vidutinis darbuotojų skaičius yra nuo 10 iki 49. VSD įmokų dydis auga proporcingai didėjant MMA, tad kuo Lietuvoje didėja MMA, tuo mažėja mažų įmonių skaičius.

9. Anketinė apklausa, patvirtino statistinių duomenų analizės metu gautą informaciją, kad didžiausią naštą daro VSD įmokos. Didžioji respondentų dalis teigė, kad sumažėjus VSD įmokoms, jie plėstų savo veiklą. Plečiant bet kokios srities įmonių veiklą, pagrindinis dalykas, ką reikia didinti tai darbo jėgą, o per didelis skirtumas nuo bruto ir neto atlyginimo neleidžia įmonių savininkams to padaryti.

10. Anketinės analizės metu buvo nustatyta, kad pagrindinis veiksnys, darantis įtaką plėtrai, yra dideli mokesčių tarifai. Norint pagerinti verslo aplinką, reikia mažinti arba mokesčių tarifus, arba keisti visą Lietuvos mokesčių sistemą. Taip pat svarbus faktas, kad didžioji įmonių dalis nesinaudoja jokiais mokesčių lengvatomis.

Atlikus šį tyrimą, galima teigti, kad mokesčių sistema daro įtaką smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrai ir vyriausybei, siekdama sukurti palankesnę aplinką verslui, turėtų imtis tam tikrų priemonių:

1. Pasinaudoti ekonomiškai stiprių valstybių pavyzdžiu ir taikyti mokestines lengvatas naujai įsteigtoms įmonėms;

2. Siekiant sumažinti šešėlinę ekonomiką dėl mokamų atlyginimų „vokeliuose“, tam tikras lengvatas taikyti įmonėms, kurios su darbuotojais atsiskaito tik bankiniais pavedimais, o ne grynaisiais pinigais;

3. Turėtų būti supaprastinamas mokesčių administravimas ir taikant naujas mokesčių apskaitymo programas, turėtų būti atsižvelgta į mažiausią įmonių grupę, nes mažos įmonės į naujų programų diegimą negali investuoti tiek, kiek didesnės;

4. Taikyti mokesčio lengvatas būtent toms verslo sritims, kuriomis rinka dar nėra užpildyta.

LITERATŪRA

1. Adamonienė, R. ir Trifonova, J. (2007). Valstybės parama smulkiam ir vidutiniam verslui Lietuvoje: bendras ir praktinis aspektai. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, 2007 (41), 7-17.
2. Banys, R., Rudminaitis, V. ir Grybėnas, V. (2006). Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros kliūtys Lietuvoje. In Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros perspektyvos integracijos į Europos sąjungą kontekste. Kaunas.
3. Baršauskas, P. (2003). Smulkaus ir vidutinio verslo politika Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. Kaunas: Technologija.
4. Bartkus, E. ir Piktyš, R. (2007). Įmonių organizavimas ir rizika: smulkaus verslo organizavimas. Kaunas: Technologija.
5. Bartkus, E. (2004). Smulkus ir vidutinis verslas – darbo rinkos katalizatorius. Ekonomika 67 (2), 7-17.
6. Bilevičienė, T. ir Janušauskas, S. (2011). Statistinių metodų taikymas rinkos tyrimuose: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
7. Čekanavičius, V. ir Murauskas, G. (2014). Taikomoji regresinė analizė socialiniuose tyrimuose. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
8. Dikčius, V. (2007). Lietuvos mažų ir vidutinių įmonių būklė ir plėtros tendencijos. In Lietuvos ekonomika Europoje ir globalioje erdvėje (p. 267-286).
9. Diskienė, D., Korsakienė, R., Česnienė, R., Drūteikienė, G., Samaliukienė, R. ir Stankevičienė, A. (2015). Verlininkų vadybinis potencialas ir smulkaus ir vidutinio verslo įmonių internacionalizacija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
10. Dubauskas, G. (2011). Finansų valdymo teorijos. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.
11. Dudzevičiūtė, G. (2015). Ekonomikos plėtros pagrindai. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.
12. Enste, D. H. (2015). The Shadow Economy in Industrial Countries. IZA World of Labor 2015: 127. [žiūrėta 2016-11-07]. Prieiga per internetą <http://wol.iza.org/articles/shadow-economy-in-industrial-countries-1.pdf>
13. Europos Komisija. Europos mažųjų įmonių chartija, Valstybių narių patvirtinta Feira Europos Vadovų Tarybos susitikime 2000 m. birželio 19-20 d.
14. Gineitienė, Z. (2005). Verslo kūrimas ir valdymas. Vilnius: Rosma.
15. Hanif, A. ir Manarvi, I. A. (2009). Influence of Quality, Innovation and New Product/Services Design on Small and Medium Enterprises. Proceedings of the World Congress on Engineering 2009 Vol I, 748-751.

16. Juozaitienė, L. ir Staponkienė, J. (2008). Verslo ir vadybos įvadas: mokomoji knyga. Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
17. Keršienė, R. (2009). Konkurencingumo išsaugojimo veiksniai globalizacijos sąlygomis. *Ekonomika ir vadyba*: 2009. 14, 819-824.
18. Leontjeva, K. ir Rekašius, L. (2014). Lietuvos ekonomikos tyrimas 2014/2015 (1). Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas.
19. Lietuvos Respublikos Seimas (1991). Lietuvos Respublikos mažųjų įmonių įstatymas (1991 m. gruodžio 20 d. Nr. I-2125). [žiūrėta 2016-12-01]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.2399?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=bae2580b-c5d2-4694-840f-942ce391671b>
20. Lietuvos Respublikos Seimas (1990). Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas (1990 m. gegužės 8 d. Nr. I-196). [žiūrėta 2016-12-01]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.196?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=0914d024-2015-4b39-8d77-0af4a2a09c6f>
21. Lietuvos Respublikos Seimas (1998). Lietuvos Respublikos smulčiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas (1998 m. lapkričio 24 d. Nr. VIII-935). [žiūrėta 2016-12-01]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.68516/nmWMZexaWj?positionInSearchResults=5&searchModelUUID=c53c676d-a5b3-42a8-a385-1a07f54fe767>
22. Lietuvos Respublikos seimas (2000). Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, II-oji knyga, patvirtinta 2000-07-18 LR Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu Nr. VIII-1864. [žiūrėta 2016-12-04]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/CzaczVsiUP?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=ca6cad70-b1c3-4656-a37c-8e382947c4e8>
23. Lietuvos Respublikos Seimas (2004). Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2004 m. lapkričio 4 d. Nr. IX-2535). [žiūrėta 2016-12-03]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.245854>
24. Lietuvos Respublikos Seimas (2015). Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto 2016 metų rodiklių patvirtinimo įstatymas (2015 m. gruodžio 10 d. Nr. XII-2164). [žiūrėta 2016-12-03]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/8a070140a49711e59010bea026bdb259?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=17a0889a-23f9-4da3-9b54-02b0820fed1d>
25. Lietuvos Respublikos Seimas (2000). Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (2000 m. liepos 13 d. Nr. VIII-1835). [žiūrėta 2016-12-05]. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E22116F1B0E0/hlNOtsBAbW>

26. Lietuvos respublikos Seimas (2003). Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas (2003 m. lapkričio 6 d. Nr. IX-1805). [žiūrėta 2016-12-06]. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FAB13F21783F/OASvVVTRzt>

27. Lietuvos Respublikos Seimas (2012). Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymas (2012 m. birželio 29 d. Nr. XI-2159). [žiūrėta 2016-12-06]. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A1FD809510BB/rxShYFRQZi>

28. Lietuvos Respublikos Seimas (2001). Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas (2001 m. gruodžio 20 d. Nr. IX-675). [žiūrėta 2016-12-06]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.157066/rEiWsBqUQI?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=dc16f31a-3660-4e57-980a-ffc24eedd2cc>

29. Lietuvos Respublikos Seimas (2004). Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymas (2004 m. birželio 1 d. Nr. IX-2251). [žiūrėta 2016-12-06]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.235368/ljdXHNFGYd?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=d7aebcf3-fbef-4ed9-bd03-c534174d03a3>

30. Lietuvos Respublikos Seimas (2002). Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas (2002 m. kovo 5 d. Nr. IX-751). [žiūrėta 2016-12-06]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163423/CBVDLABHCI?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=ce58a396-86f9-4573-9271-338934f0730b>

31. Lietuvos Respublikos Seimas (2000). Lietuvos Respublikos garantinio fondo įstatymas (2000 m. rugsėjo 12 d. Nr. VIII-1926). [žiūrėta 2016-12-06]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.109556/AGgkyeHtOX?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=0784fa92-13b8-451f-b1e1-f361a3803ff7>

32. Lietuvos Respublikos Seimas (2005). Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas (2005 m. birželio 7 d. Nr. X-233). [žiūrėta 2016-12-06]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.257650/UMFxonMoab?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=33d61788-0d5d-4d60-986f-3b6f022cc2a3>

33. Lietuvos Respublikos Seimas (2001). Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas (2001 m. spalio 30 d. Nr. IX-569). [žiūrėta 2016-12-06]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.154511/WcSrQgBhoh?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=f4379bab-b941-4064-8fa4-334c544157cd>

34. Lietuvos Respublikos Seimas (2004). Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas (2004 m. balandžio 13 d. Nr. IX-2112). [žiūrėta 2016-11-16]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.231855/RYNdnFTKda?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=54abfa82-5b2f-4811-89d7-e7b4fca35fa0>

35. Lietuvos Respublikos Seimas. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas (2002 m. liepos 2 d. IX-1007). [žiūrėta 2016-11-17] Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171369/FpJhDHemhV?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=c83b08c7-1be7-4cfb-9665-25b2c55b3acd>
36. Lietuvos Respublikos Seimas. Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas (1996 m. gegužės 21 d. Nr. I-1343) [žiūrėta 2016-11-17]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.28356/XzPoiDoLum?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=c2517b0e-5333-44c0-9476-753b659f2076>
37. Lietuvos Respublikos statistikos departamentas (2016). Prieiga per internetą <http://osp.stat.gov.lt/>
38. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė. Valstybinio audito ataskaita. Smulkiojo ir vidutinio verslo plėtra 2010 m. gegužės 28 d. Nr. VA- P-20-12-10, Vilnius.
39. Marijampolės savivaldybės taryba (2016). Marijampolės savivaldybės sprendimas „Dėl individualios veiklos, kuria gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, rūšių fiksuoto pajamų dydžio nustatymo 2017 metams“ (2016 m. spalio 28 d. Nr. 1-266). [žiūrėta 2016-11-27]. Prieiga per internetą <https://www.vmi.lt/cms/web/kmdb/1.4.10.1>
40. Martinkus, B. ir Žilinskas, J. V. (2008). Ekonomikos pagrindai. Kaunas: Technologija.
41. Mirelles, J., Adam, S., Besley, T., Blundell, R., Bond, S., Chote, R., ... Poterba, J. M. (2011). Tax by Design: The Mirrlees Review. Oxford: Oxford University Press.
42. Pabedinskaitė, A. (2008). Kiekybiniai sprendimų metodai. I dalis: Koreliacinė regresinė analizė. Prognozavimas. Vilnius: Technika.
43. Rudzkienė, V. (2005). Socialinė statistika: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
44. Saez, E., Slemrod, J. ir Giertz, S. H. (2012). The Elasticity of Taxable Income with Respect to Marginal Tax Rates: A Critical Review. *Journal of Economic Literature*, 50 (1), 3-50.
45. Stripeikis, O. ir Žukauskas, P. (2004). Smulkaus ir vidutinio verslo aplinka Lietuvoje ir ES rinkose. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, 2004. 31, 209-228.
46. Sūdžius, V. (2001). Smulkaus ir vidutinio verslo administravimas ir valdymas. Kronta.
47. The Commission of the European Communities. Commission Recommendation concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises, (2003/361/EC). Official Journal of the European Union.
48. The World Bank. Lithuania Investment Climate Assessment. Europe and Central Asia Region Private and Financial Sectors Development Sector Unit, May 2005.
49. U. S. Small Business Administration. (2016). Table of Small Business Size Standards Matched to North American Industry Classification System Codes. [žiūrėta 2016-11-05]. Prieiga per internetą https://www.sba.gov/sites/default/files/files/Size_Standards_Table.pdf

50. Valuntienė, I. ir Baltušnikienė, J. (2015). Smulkaus ir vidutinio verslo teisinės organizavimo formos pasirinkimo kriterijai. In D. Vaičiulis (red), Technologijų ir verslo aktualijos – 2015 (p. 395-401).

51. Vijeikis, J. ir Baležentis, A. (2010). Smulkaus ir vidutinio verslo vystymo problemos bei perspektyvos Lietuvos regionuose. Management theory and studies for rural business and infrastructure development, 20 (1), 163-172.

52. VMI prie LR FM (2013). Įsakymas „Dėl fizinių asmenų įregistravimo į mokesčių mokėtojų registrą / išregistravimo iš mokesčių mokėtojų registro taisyklių patvirtinimo“ (2013 m. birželio 25 d. Nr. VA-36). [žiūrėta 2016-12-04]. Prieiga per internetą <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.F820F4F7EA14>

53. VMI prie LR FM (2002). Įsakymas „Dėl nuolatinio Lietuvos gyventojo su individualios veiklos per nuolatinę bazę pajamų gavimu susijusių leidžiamų atskaitymų bei jų apskaičiavimo tvarkos patvirtinimo“ (2002 m. rugsėjo 25 d. Nr. 304). [žiūrėta 2016-12-01]. Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.187456?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=ebe771b2-1ec1-47df-9ab0-733d8e7a4fdd>

54. VMI prie LR FM (2002). Įsakymas „Dėl nuolatinio Lietuvos gyventojo su individualios veiklos pajamų gavimu susijusių leidžiamų atskaitymų bei jų apskaičiavimo tvarkos patvirtinimo“ (2002 m. rugsėjo 25 d. Nr. 303). [žiūrėta 2016-12-01] Prieiga per internetą <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.187455?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=ebe771b2-1ec1-47df-9ab0-733d8e7a4fdd>

55. Žukauskas, V. (2014). Lietuvos šešėlinė ekonomika: periodinis leidinys Nr. 3. Vilnius: Laisvosios rinkos institutas.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Anketa

1. Kokia Jūsų vykdomos veiklos teisinė forma?

- Individuali veikla su individualios veiklos pažyma
- Individuali veikla su verslo liudijimu
- Individuali įmonė
- Uždara akcinė bendrovė, akcinė bendrovė
- Mažoji bendrija
- Žemės ūkio bendrovė
- Kooperatinė bendrovė

2. Koks vidutinis metinis darbuotojų skaičius Jūsų įmonėje?

- 0-9
- 10-49
- 50-249

3. Kokios Jūsų įmonės metinės pajamos?

- Iki 2 mln. Eur
- Iki 7 mln. Eur
- Iki 40 mln. Eur

4. Kokia Jūsų įmonės turto balansinė vertė?

- Neviršija 1,5 mln. Eur
- Neviršija 5 mln. Eur
- Neviršija 27 mln. Eur

5. Kiek laiko veikia Jūsų įmonė?

- Iki 1 metų
- Nuo 1 iki 5 metų
- Daugiau nei 5 metus

6. Kaip vertinate Lietuvos mokesčių sistema?

- Labai gerai
- Gerai
- Patenkinamai
- Blogai
- Labai blogai

7. Kokią įtaką įmonės veiklos rezultatams turi mokesčiai?

- Tiesioginę įtaką
- Iš dalie įtakoja
- Turi mažai įtakos
- Visai neįtakoja

8. Ar dideli mokesčiai yra pagrindinė problema versle?

- Taip
- Ne

9. Kokie veiksniai, Jūsų nuomone, labiausiai stabdo verslo plėtrą?

- Mokesčių tarifai
- Konkurencingumas
- Finansavimo trūkumas
- Kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas
- Reguliavimo politikos neapibrėžtumas
- Kita

10. Įvertinkite pagal svarbą mokesčių sistemos problemas.

	Visiškai nesvarbi	Nelabai svarbi	Vidutiniškai svarbi	Svarbi	Labai svarbi
Didelis biurokratijos lygis					
Sudėtingas mokesčių administravimas					
Nuolatinė įstatymų kaita					
Sunkiai suprantami mokesčius reglamentuojantys įstatymai					

11. Kokius mokesčius moka Jūsų įmonė?

- PVM
- Pelno mokestis
- GPM
- PSD
- VSD
- Akcizai
- NT mokestis

12. Kokio mokesčio Jūsų įmonė sumoka daugiausiai?

- PVM
- Pelno mokestis
- GPM
- PSD
- VSD
- Akcizai
- NT mokestis
- Kita

13. Kokių mokesčių mokestinė našta yra didžiausia?

- Tiesioginių;
- Netiesioginių;
- Socialinio draudimo;

14. Kas, Jūsų nuomone, turėtų keistis, kad mokesčių našta sumažėtų?

- Mažėti mokesčių tarifai
- Panaikinti kai kuriuos mokesčius
- Visa Lietuvos mokesčių sistema
- Nieko nereikia keisti
- Kita

15. Ar didžiausią mokestinę naštą, sukeliančio mokesčio, ženklus tarifo sumažėjimas turėtų įtakokos Jūsų įmonės veiklos plėtrai?

- Taip
- Ne

16. Kokiomis mokesčio lengvatomis naudojasi Jūsų įmonė?

- Pelno mokestis 5 proc.
- Pelno mokestis 0 proc.
- PVM 9 proc.
- PVM 5 proc.
- PVM 0 proc.
- Nekilnojamojo turto nepamokestinimas
- Akcizų lengvatos
- Lengvatomis nesinaudoja
- Kita

17. Įvertinkite pagal svarbą priemones kovai su šešėline ekonomika.

	Visiškai nesvarbu	Nelabai svarbu	Vidutiniškai svarbu	Svarbu	Labai svarbu
Mokesčių mažinimas					
Korupcijos mažinimas					
Bausmių griežtinimas					
Švietimas					
Verslo reguliavimo mažinimas					

18. Kokia Jūsų nuomonė apie verslininkus slepiančius mokesčius?

- Teigiama
- Neigiama
- Neturiu nuomonės

19. Jūsų pareigos įmonėje:

- Įmonės savininkas
- Samdomas darbuotojas
- Vadybininkas
- Buhalteris / finansininkas
- Kita